

DEN SOCIALE ACCELERATIONS INDVIRKNING PÅ SMÅBØRNS TRIVSEL

Speciale i Sundhedsfremme og
Sundhedsstrategier

Af Kia Michelle Byles

Vejleder: Christina Dilling Munk

Institut for Mennesker og Teknologi
Roskilde Universitet, juni 2023

Anslag: 138.760

How the social acceleration affects young children's wellbeing

There has been a steady rise of focus being placed on wellbeing throughout Denmark, showing that overall wellbeing is declining. This paper focuses on how social acceleration and a competitive society affect both families and nurseries and how they then affect young children's (ages 1-6) wellbeing.

A critical approach is taken, and the empirical data consists of interviews with pædagogs (nursery assistants/social educators) and parents' answers from open questions in a questionnaire.

The analysis demonstrates how parents and pædagogs experience social acceleration in society and how it affects their role as parents and pædagogs. The paper considers the impact of these effects on young children's omnipresence of alienation and their wellbeing. Analysis of the qualitative data shows that pædagogs experienced an alternative "frame" under covid-19, which enabled them to set a "frame" for the children to be able to resonate and increase wellbeing amongst the children.

The paper discusses how the omnipresence of alienation in adults around children can have a negative impact on the children's wellbeing and how it can affect how the children experience their own omnipresence of alienation.

The paper also discusses how parents and pædagogs understand and value the term wellbeing. Understanding the term helps the adults to construct a frame to advance the children's experience of their wellbeing is also discussed.

The results of this paper show that the acceleration of our society has an impact on how parents parent their young children, and how parents are stressed by the pressure to be the perfect parent within society's frame. The societal pressure of always having to move on to the next thing, and not having time to just be, affects the children's experience of the omnipresence of alienation and their wellbeing.

The results of the paper also show that the daginstitution (nursery) is subject to the social acceleration in society where measurable competition and performances take priority over children's wellbeing, where wellbeing is immeasurable.

Table of Contents

Abstract	1
Indledning	4
Problemfelt	5
Problemformulering	7
Arbejdsspørgsmål	7
Begrebsafklaring	7
Afgrænsning	8
Sundheds- og trivselsforståelse	8
Trivselsansvaret for børnene	9
Metode	10
Refleksioner om forskningsdesign	11
Surveyundersøgelse.....	11
Kvalitativ metode	13
Det semistrukturerede interview	13
Etiske overvejelser	16
Børneinterview	17
Gennemsigtighed.....	17
Teori	18
Ove K. Pedersens teori om konkurrencestaten	18
Social acceleration og fremmedgørelse	20
Teknologisk acceleration.....	21
Acceleration af social forandring.....	21
Acceleration af livstempoet	21
Drivhjulene i den sociale acceleration	22
Fremmedgørelse	25
Resonans	27
Analyse	29
Samarbejdet som ramme for trivsel	29
Udfordringer i samarbejdet mellem forældre og daginstitution	30
Delkonklusion	34
Rammen for familien og familiens ramme som faktor for børns trivsel	34
Forældrenes ansvar for valget af daginstitution	36
Familiens travlhed og indvirkningen på børnenes trivsel.....	37
Delkonklusion	39

Rammen for daginstitutionen og daginstitutionens ramme for trivsel.....	40
Flygtig forandring i daginstitutionen og den førte pædagogik.....	44
Delkonklusion	49
Covid-19 en ramme for resonans	49
Delkonklusion	51
<i>Diskussion</i>	52
Begrebsforståelse	52
Kan fremmedgjorte trivselsfremme?	53
Specialets relevans.....	54
Trivsel i en pandemi.....	56
<i>Kritik af metodevalg</i>.....	57
Respondenternes interesse.....	57
Fænomenologi som en anden mulighed for et ståsted for specialet.....	58
<i>Konklusion</i>	59
<i>Perspektivering</i>.....	60
<i>Referencer</i>	61

Indledning

Den generelle trivsel i Danmark er dalende. Det gjorde Sundhedsstyrelsen og Statens Institut for Folkesundhed opmærksomme på med *Danskernes sundhed – Den Nationale Sundhedsprofil* fra 2013. Dette stod endnu engang klart i rapporten fra 2017, og i den sidste udsendte sundhedsprofil fra 2021, hvor tallene er yderligere dalende (Sundhedsstyrelsen & Statens Institut for Folkesundhed her efter SST & SIF, 2022). VIVE (Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd) udkommer med en pendant til sundhedsprofilen hvert fjerde år rapporten: *Børn og Unge i Danmark* (Ottosen, et al, 2022), som bekræfter at man også ser trivselsproblematikkerne i ungdomsårene, og at der blandt de 7-årige inden for de sidste par år har været et markant fald i skoleglæde. Men hvordan kan det være, at mistrivlsen bliver ved med at stige blandt danskerne, når trivsel og måske særlig mistrivsel, fra politisk side, får mere og mere fokus? (Østergaard, 2022)

I mit virke som pædagog oplevede jeg en del fortvivlelse. Det jeg havde lært, erfarede jeg var utopi. Jeg havde fået en forståelse af, at pædagogiske aktiviteter og tid med børnene var det vigtigste. Det var bare ikke det, jeg mødte ude i min pædagogiske praksis. Min motivationsfaktor for at starte på kandidaten i sundhedsfremme var netop fordi, jeg ikke længere (og måske alligevel kun sjældent tidligere) oplevede, at mine pædagogiske færdigheder blev brugt i en sundhedsfremmende henseende. De blev i stedet brugt i 'detektivarbejdet' efter mistrivsel. Problemet opstår, i min optik, når de professionelle får mindre tid til at skabe trivselsfremmende rammer og trivselsfremmende aktiviteter med børnene, fordi tiden går med at opspore og dokumentere mistrivsel. Dertil har min oplevelse også været, at når mistrivlsen opspores, så vender den sig oftere indad mod barnet, end ud mod de rammer barnet befinder sig i (Petersen, 2016, s. 69).

Trivsel har over de sidste par årtier udviklet sig til et ideal – eller som et personligt livsmål. Sådan skriver forskningsleder¹ Anette Boye Koch i sin ph.d.-afhandling: *Når børn trives i børnehaven* (Koch, 2013). Her lader hun sig inspirere af Eeva Sointus behandling af begrebet *wellbeing*, som et begreb der skal forstås meget individuelt (Sointu, 2004). Koch forklarer

---

¹ Ved Program for børns trivsel i og på tværs af dagtilbud, skole og hjem, i Forskningscenter for pædagogik og dannelse.

derfor trivsel som en personlig kvalitet i livet, en kvalitet som alle har krav på (Koch, 2013). Koch finder dog også, at det er i rummet mellem:

“at være et børnefællesskab, udfordre de voksnes regler og samtidig bibeholde en god relation til både børn og voksne. Trivsel kan ikke eksistere uafhængig af voksne, men den kan opstå i børnenes ’aktiviteter under aktiviteten’, hvor god balancekompetence er lig med god trivsel.” (Koch, 2013, s. V)

Som pædagog bliver jeg særligt interesseret i, hvordan de danske småbørn skal stille dette krav til trivsel, og hvem der skal sørge for at børnene opnår denne “personlige kvalitet i livet”, særligt når man tænker på, at de andre aldersgrupper oplever stigende mistrivsel/faldende trivsel.

Problemfelt

Med skiftet fra velfærdsstat til konkurrencestat er der sket fundamentale ændringer i grundlaget for det danske uddannelsessystem (Illeris, 2015, s. 287), hvilket kan ses helt ned i de danske daginstitutioner. “Der er ingen tvivl om, at den statslige politik om, at børn skal kunne mere tidligere, og styringen af, hvad børn skal lære, betyder rigtig meget.” ... “Tid, hvor børnene bare leger for eksempel. Jo flere planlagte aktiviteter man har – ting, vi skal og vil med børnene – jo mindre er der tid og rum til andet.” (Bille, 2018), sådan udtaler Tomas Ellegaard, lektor på Roskilde Universitet (forsker i barndom, børnekultur og daginstitutionernes historie), sig om skiftet fra at børnehaveklassen tidligere var et valg til nu at være blevet en pligt. I et interview om et projekt om skoleparathed omtaler han det som et paradox, at børnehaven kan opleves som mere skole end skolen. Ellegaard oplever at man har taget ‘læringen’ og indholdet ud af undervisningen, så den nu kun omhandler den kedelige del af skolen, nemlig det hvor man skal sidde stille og række hånden op. I samme projekt fandt man også at denne form for ‘skoleparathedstræning’ ikke formåede at tiltale og motivere alle børn (Bille, 2018).

Knud Illeris (1939), tidligere Professor i Uddannelsesforskning ved Roskilde Universitet, ser at den effektiviserende tilgang og den nationale konkurrenceevne, med fx PISA-undersøgelserne, præger uddannelsessystemet. Det præger i sådan en grad, at man ikke samtidigt formår at vise hensyn til de studerende samt til det, der skal læres (Illeris, 2014, s. 219-221; Mikkelsen, 2018). Illeris finder, at de målbare læringsformer får en opprioritering i

konkurrencestaten, hvilket derpå også fører til en nedprioritering af de læringsformer, der er mindre og umuligt målbare. Illeris nævner bl.a. social duelighed, indføling, forståelse, indsigt m.fl. (Illeris, 2014, 214-215). Dette kan sammenlignes med Ellegaards fund i føromtalt skoleparathedeprojekt, hvor han ser at “Tendensen betyder en udvikling, hvor nogle af de aktiviteter, som tidligere har været afgørende i danske daginstitutioner, kommer under pres med det store fokus på læring og parathed” (Bille, 2018).

Den kritiske teoretiker og sociolog Hartmut Rosa (1965), peger med sin teori om social acceleration på, at accelerationen særligt drives af et konkurrerende kapitalistisk markedssystem, hvor særligt præstationen bliver afgørende (Rosa, 2014, s. 33-35). Hertil belyser han, hvordan manglende formåen hos individet af at opretholde denne hastighedsforøgelse/acceleration kan føre til fremmedgørelse hos det enkelte individ. Spørgsmålet er, om denne fremmedgørelse kan ses hos børnene.

Præstationen og præstationssamfundet spiller også en stor rolle i et interview BUPL (Børne og Ungdomspædagogernes Landsforbund - Forbundet For Pædagoger og Klubfolk) har med professor i almenpsykologi Svend Brinkmann (1975). Brinkmann ser netop, at præstationssamfundet får en større og større indvirkning på børns mistrivsel:

“Efterhånden skal alt, hvad der foregår i børns liv, også når de har frikvarter, gå til fritidsaktiviteter og er hjemme i familien, bidrage til deres læring. Men hvad så med det vigtigste i vores liv? Alt det, der har værdi i sig selv? I barnets liv er det for eksempel legen. Selvfølgelig lærer børn en masse af at lege, men hvis man leger, fordi man skal have et læringsudbytte, mister legen sin egen værdi. Den instrumentaliserede tilgang dræber glæden og skaber en frygt for, om man nogensinde gør det godt nok. Når den instrumentelle tankegang rykker ind i familiens sfære, er der ikke noget sted eller nogen tid tilbage i et liv, hvor man er undtaget de her krav om præstation og optimering” (Bille, 2023).

BUPL og Brinkmann er ikke de eneste, der er bekymrede for børnenes trivsel; Psykologerne Tine Mølgaard og Tori Ladegaard Jensens skrev et debatindlæg i Politiken i August 2022, hvor 1000 psykologer inden for børne- og ungeområdet havde underskrevet et åbent brev. Her ytrer de deres bekymring for den stigende mistrivsel, som de oplever i både skoler og dagtilbud med formålet om at råbe politikerne og samfundet op for at gøre noget ved børn og unges trivsel, inden det er for sent.

Med den stigende mistrivsel i de ældre aldersgrupper bliver det relevant at stille spørgsmålstegn ved, hvordan det påvirker småbørn og deres trivsel. Når Koch i sin ph.d. finder, at “god balancekompetence er lig med god trivsel” (Koch, 2013, s. V), og vi samtidigt ser, at accelerationen og præstationen får mere og mere indflydelse på små børns liv både i hjemmene og i daginstitutionerne, vælger jeg at stille følgende problemformulering:

Problemformulering

Hvilken påvirkning har det accelererende samfunds rammesætning på småbørns trivsel?

Arbejdsspørgsmål

1. Hvordan indtænker pædagogerne i daginstitutionerne børnenes trivsel i deres pædagogiske hverdag?
2. Hvorvidt oplever pædagogerne, at det accelererende samfund sætter en ramme for daginstitutionen, og hvordan påvirker det småbørns trivsel i daginstitutionen?
3. Hvordan oplever forældrene, at deres hverdag påvirker deres børns trivsel?
4. Hvordan skaber forældre og daginstitutioner trivselsfremmende rammer i et samfund præget af social acceleration?

Begrebsafklaring

Accelererende samfund – Båret af det konkurrerende kapitalistiske markedssystem (Rosa, 2014)

Trivsel – Begrebet trivsel og min trivselsforståelse, vil blive uddybet mere fyldestgørende i afsnittet Sundheds- og Trivselsforståelse.

Småbørn – Er i specialet børn i alderen ca 1 år til skolestart, som oftest er i barnets sjette leveår.

Domæner – I specialet vil domæner være hjemmet/familien og daginstitutionen, da det er her de fleste småbørn bruger det meste af deres tid.

Pædagoger – Pædagoger vil i specialet blive brugt som benævnelse fra det pædagogiske personale i daginstitutionen herunder; uddannede pædagoger, pædagogiske assistenter, pædagogiske medhjælpere og pædagogiske ledere med funktion i den enkelte daginstitution.

Afgrænsning

I opgaven afgrænser jeg mig til at kigge på Københavns Kommune. Ligeledes afgrænser jeg mig til at undersøge trivselen for småbørn, hvis forældre har valgt daginstitutionen frem for andre pasningsordninger til deres børn. Dette har jeg valgt, da jeg ønsker at bruge min sparsomme tid på at dykke dybere ned i de rammer, som opleves i hovedstaden. Havde jeg inddraget flere kommuner, ville det have gjort arbejdsbyrden så stor, at jeg ville føle, at jeg kun kunne nå at kradse lidt i overfladen af de oplevede rammer for småbørns trivsel.

Sundheds- og trivselsforståelse

Projektets overordnede sundhedsbegreb kommer af Sundhedsstyrelsens definition af mental sundhed:

“Mental sundhed er en tilstand af trivsel, hvor det enkelte menneske kan udfolde sine evner, håndtere dagligdags udfordringer og stress og indgå i fællesskaber med andre mennesker. Mental sundhed er altså ikke kun fraværet af psykisk sygdom, men består også af psykologiske ressourcer og evner, som er nødvendige for at kunne udvikle sig og klare de udfordringer, der dukker op i alle menneskers liv” (SST, u.å).

Derudover er min mere specifikke forståelse af, hvordan børn oplever trivsel i børnehaven, inspireret af de fund som Anette Boye Koch har gjort sig i sin ph.d. *Når børn trives i børnehaven* (Koch, 2013):

“Børn balancerer mellem at være en del af et børnefællesskab, udfordre de voksnes regler og samtidig bibeholde en god relation til både børn og voksne. Trivsel kan ikke eksistere uafhængig af voksne,

men den kan opstå i børnenes 'aktiviteter under aktiviteten', hvor god balancekompetence er lig med god trivsel" (Koch, 2013, s. V)

I projektet vil mit fokus være på daginstitution-børns trivsel, med fokus på de forhold der sætter rammerne for børnenes trivsel, og hvordan forholdene udspiller sig og kommer til udtryk i daginstitutionen og i hjemmet. Jeg vælger at afgrænse mig fra at se på betydningen af børnenes personlige faktorer, som ellers også har stor betydning for børnenes trivsel, og overordnede mentale sundhed (DCUM, 2014).

Trivselsansvaret for børnene

Ud over min sundheds- og trivselsforståelse finder jeg det også vigtigt at tegne et billede af, hvor jeg ser det daglige ansvar for børnenes trivsel ligger. Dette gør jeg med tanke på, at "barnet som følge af sin fysiske og psykiske umodenhed, har behov for særlig beskyttelse og omsorg" (Børnekonventionen, 1992, præambel), derfor ser jeg også, at trivselsfremmeansvaret ikke ligger hos børnene selv. I stedet tager jeg udgangspunkt i Børnekonventionen FN, 1992 og i Dagtilbudsloven, 2014a & 2014b:

[...] er overbeviste om, at familien som den grundlæggende enhed i samfundet og naturlige ramme for alle sine medlemmer og særligt børns vækst og trivsel bør gives den nødvendige beskyttelse og hjælp, således at den fuldt ud kan påtage sig sine forpligtelser i samfundet (Børnekonventionen, 1992, Præambel)

I alle foranstaltninger vedrørende børn, hvad enten disse udøves af offentlige eller private institutioner for socialt velfærd, domstole, forvaltningsmyndigheder eller lovgivende organer, skal barnets tarv komme i første række. (Børnekonventionen, 1992, kapitel 1, Artikel 3, 2.)

Deltagerstaterne påtager sig at sikre barnet den beskyttelse og omsorg, der er nødvendig for dets trivsel under hensyntagen til de rettigheder og pligter,

der gælder for barnets forældre, værge eller andre personer med juridisk ansvar for barnet, og skal med henblik herpå træffe alle passende lovgivningsmæssige og administrative forholdsregler. (Børnekonventionen, 1992, kapitel 1, Artikel 3, 2.)

§ 1. Formålet med denne lov er at

1) fremme børns og unges trivsel, udvikling og læring gennem dag-, fritids- og klubtilbud samt andre socialpædagogiske fritidstilbud. (Dagtilbudsloven, 2014, kapitel 1 §1)

§ 7. Børn i dagtilbud skal have et fysisk, psykisk og æstetisk børnemiljø, som fremmer deres trivsel, sundhed, udvikling og læring. (Dagtilbudsloven, 2014, kapitel 2 §7)

Selv om Danmark ikke har vedtaget børnekonventionen ved lov, så har Danmark formelt tilsluttet sig *De Forenede Staters aftale om Barnets Rettigheder*, og er dermed forpligtet til at overholde aftalens bestemmelser (Børnekonventionen, 1992). Dertil fremgår trivsel tydeligt af Dagtilbudsloven (2014) som et ansvar i dagtilbuddet.

Derpå ser jeg også, med specialets fokus, at ansvaret for børnenes trivsel ligger hos forældrene, den (hvis valgt) valgte institution samt hos staten, som netop skal kunne sætte en ramme op, som gør det muligt for børnene at trives under samt sætte en ramme op for både forældre og daginstitution, så de hver især kan være med til at fremme børnenes trivsel.

Metode

I afsnittet præsenteres min metodeovervejelse, og metoden jeg har brugt til at indsamle og bearbejde specialets empiriske materiale. Jeg vil redegøre for og begrunde den valgte overordnede metodetilgang og de dertil valgte datakilder, surveys og interviews, samt etiske overvejelser og anvendelse af den valgte metode.

Refleksioner om forskningsdesign

Inden min empiriindsamling havde jeg en idé om, at mit forskningsdesign skulle være mixed methods. Planen var at skabe ny viden om, hvordan samfundsstrukturene og rammerne herunder påvirker småbørns trivsel, og samtidig komme med løsningsforslag til de vilkår som børnenes trivsel påvirkes af (Jærger, 2019). Jeg arbejdede sekventielt i min indsamling af empiri, hvor mine interviews med pædagoger fra tre forskellige københavnske institutioner dannede grundlag for en survey-undersøgelse, der blev sendt ud til forældrene i den ene af de tre institutioner. Efterfølgende skulle interviews med pædagogerne og forældrenes både kvantitative og kvalitative svar være behandlet samlet i analyse og konklusion. Jeg stødte desværre på udfordringer, da data viste, at under en tredjedel af børnene i den udvalgte daginstitution var repræsenteret. Dette skete også til trods for, at daginstitutionen rykkede forældrene for svar to gange. Jeg valgte derefter at dele min survey på mine sociale medier, med tanke på at indhente data på surveyens åbne spørgsmål, frem for "rå-data", de åbne spørgsmål vil blive behandlet længere nede i dette afsnit. Derpå har jeg også taget et valg om, at kvalitativ metode er specialets forskningsdesign, med kvalitativ metode kan jeg få en grundig indsigt i hvordan fænomener opleves, i denne sammenhæng hvordan småbørns hverdag, og rammer for hverdagen, opleves af forældre og pædagoger (Kristensen & Hussain, 2019, s. 18).

Surveyundersøgelse

Med surveyundersøgelsen ønskede jeg at indsamle data, jeg ikke havde haft held med at finde i sekundærdata (Møller, 2019, s. 209), og som skulle hjælpe mig med empirisk at belyse specialets problemformulering og arbejdsspørgsmål (Møller, 2019, s. 210).

Onlinespørgeskema og informantudvælgelse

Jeg valgte onlinespørgeskema som min indsamlingsmetode. I første omgang blev spørgeskemaet sendt ud som et link til forældrenes email i den udvalgte daginstitution. Denne metode valgte jeg for at imødekomme respondenternes (forældrene) formodede travle hverdag. På denne måde kunne respondenterne svare og udfylde spørgeskemaet, når det passede ind hos dem. Samtidig blev det også muligt at have en rykkerprocedure, når onlinespørgeskemaet blev sendt ud direkte til forældrenes e-mail. Forældrene med børn fra den specifikke daginstitution, blev valgt til at deltage i surveyundersøgelsen efter at forældrene viste interesse for deltagelse i specialet. Forældrene blev præsenteret for specialet ved et forældremøde.

Desværre, som også formuleret ovenfor, oplevede jeg i surveyundersøgelsen et stort objektbortfald (se bilag 1 for data indhentet med spørgeskema). En svarprocent alene bestemmer ikke kvaliteten af en surveyundersøgelse, men en lav repræsentativitet gør det sværere at dokumentere statistisk signifikante resultater (Møller, 2019, s. 213 & 217). Derfor besluttede jeg at dele et identisk spørgeskema på min egen *Facebook*, hvor jeg opfordrede mit netværk til at svare på spørgeskemaet, og dele det i deres netværk (se bilag 2 for data indhentet med spørgeskema). Jeg valgte at dele på Facebook for at få flere respondenter og flere svar, med fokus på svarene fra de åbne spørgsmål i spørgeskemaet. Dette med henblik på at kunne gå kvalitativt i dybden med de åbne spørgsmåls svar sammen med empirien fra mine semistrukturerede interviews. Min kvalitative metode og bearbejdning af empirien, inklusiv kodning, vil fremgå i afsnittet om kvalitativ metode.

Spørgeskemakonstruktion og tanker for spørgsmålstyper og svarmuligheder

I det følgende vil jeg kort komme ind på konstruktionen af mit spørgeskema, og mine valg for konstruktionen af de åbne spørgsmål i spørgeskemaet.

I konstruktionen af onlinespørgeskemaet (se bilag 3) var det vigtigt for mig at skabe overblik for respondenterne, det gjorde jeg ved at dele mine spørgsmål op i spørgsmålstemaer (Møller, 2019, s. 222-223);

- Baggrundsspørgsmål
- Oplevelse af eget familieliv, og barnet/børnenes trivsel i familien
- Forældrens/Forældrenes oplevelse af daginstitutionen og den pædagogiske professionelle som ramme for sit barn/sine børns trivsel
- Din oplevelse af dit barns oplevelse af daginstitutionen

Baggrundsspørgsmålene (baggrundsvARIABLE) var tænkt til at “identificere sammenhænge i data på baggrund af besvarelsesmønstre hos spørgeskemaets respondenter” (Møller, 2019, s. 218). Hvor de resterende temaer var skabt med fokus på at besvare min problemformulering og arbejdsspørgsmål, med inspiration fra teori om konkurrencestaten, social acceleration, fremmedgørelse og resonans, i en ramme af forældrenes oplevede familieliv, oplevelse af børnenes daginstitution og børnenes oplevede trivsel.

Ud over temaerne, har jeg brugt metakommunikation, hvor hvert tema har haft en kort forklaring og hensigt med temaet. Derudover har spørgsmål, der blev vurderet til at være svære at forstå ved en pilottest, fået en uddybende forklaring. Ligeledes har jeg, med mit elektroniske

spørgeskema, brugt en *filtermetode*, så respondenterne kun svarer på de spørgsmål som er relevante for dem og deres situation (Møller, 2019, s. 223). Ligeledes er spørgeskemaet også blevet kodet til frasortering af respondenter, der ikke har deres børn i Københavnske daginstitutioner, dog blev respondenter, der svarede at de havde fravalgt daginstitution, og i stedet valgt dagpleje eller hjemmepasning til deres børn, spurgt om de ville dele i et åbent svar, hvilke overvejelser de havde gjort i forbindelse med deres valg.

Holdningsspørgsmålene i spørgeskemaet er udarbejdet, så respondenterne har haft mulighed for at forholde sig neutralt, da *gyldighedskravet* kræver at respondenterne ikke skal tvinges til at svare. Dette er gjort med svarmuligheden “ved ikke” (Møller, 2019, 221). Ligeledes er alle de åbne spørgsmål i spørgeskemaet frivillige. De åbne spørgsmål, antallet af dem og svarmulighederne kan gøre bearbejdelsen og den statistiske analyse mere tidskrævende (Møller, 2019, s. 220), men ved at inddrage de åbne spørgsmål og deres svar (se bilag 4) under en kvalitativ metode, kan jeg få et mere nuanceret svar. På den måde kan jeg få et bedre billede af hvad og hvordan respondenterne har oplevet og følt de oplevelser, der bliver spurgt ind til (Møller, 2019, s. 220-221).

Behandlingen af de åbne spørgsmål vil blive præsenteret i næste afsnit, under analyse og kodning, de åbne spørgsmål bliver brugt som empiri under kvalitativ metode.

Kvalitativ metode

Speciale-opgavens kvalitative metode udgøres af semistrukturerede interviews og de åbne spørgsmål fra en survey udarbejdet af undertegnede.

Det semistrukturerede interview

Det semistrukturerede interview benyttes i specialet til at få en dybtgående indsigt i informanternes, *daginstitutionspædagogers*, trivselsforståelse, og deres oplevelse af daginstitutionens, og deres egen indvirkning på børnenes trivsel. Jeg har været interesseret i at forstå de overvejelser, som pædagogerne gør sig, i (trivsels)arbejdet med børnene og børnenes familier.

Det semistrukturerede interview anvendes til flere forskellige formål (Poulsen, 2019, s. 98), men det kan være særligt “velegnet til at få indsigt i det enkelte menneskes livsverden” (Poulsen, 2019, s. 99), altså den livsverden som individet oplever i hverdagslivet. Med disse *livsverdensinterviews* kan opnås særlig viden, som den enkelte interviewperson er i besiddelse

af gennem “egne erfaringer og den kulturelle sammenhæng, som vedkommende er en del af” (Poulsen, 2019, s. 99).

Det semistrukturerede interview bliver relevant for dette speciale, for at opnå viden om pædagogernes oplevelser af den kulturelle sammenhæng som de selv, institutionen og børnene er en del af, og de erfaringer de har gjort sig i netop dette spænd. Forud for mine interviews med de tre pædagoger havde jeg forberedt en semistruktureret interviewguide (se bilag 5). Min interviewguide gjorde det muligt at stille opfølgende spørgsmål på informantens svar, og derigennem få en bedre og dybere indsigt i pædagogernes viden om de rammer de møder og oplever i deres pædagogiske virke, og hvordan selvsamme rammer påvirker børnenes trivsel (Poulsen, 2019, s. 103). Interviewguiden blev udarbejdet i talesprog for at gøre interviewet mere organisk, og spørgsmålene formuleret med fokus på at få beskrivelser af pædagogernes oplevelser og erfaringer med rammerne for deres pædagogiske virke med børnenes trivsel (Poulsen, 2019, s. 104).

Interviewpersoner

Informanterne til de semistrukturerede interviews er udvalgt på baggrund af specialets problemformulering. Da jeg ønsker at få viden om og kendskab til, hvordan daginstitutionens rammer opleves at have indflydelse på småbørns trivsel, har jeg valgt at interviewe tre uddannede pædagoger. I processen om at vælge informanter valgte jeg tre pædagoger fra tre forskellige daginstitutioner i Københavns Kommune, dette med baggrund i mit valg om at afgrænse mig til Københavns Kommune. Ligeledes er antallet af tre pædagoger fra tre forskellige institutioner, valgt på baggrund af at få flere informanternes oplevede perspektiver på rammerne for småbørns trivsel, da min oplevelse er, at der kan være forskellige oplevelser afhængigt af hvilken institution og hvilken aldersgruppe man primært beskæftiger sig med. På den måde kan jeg opnå forskellige perspektiver, men samtidig nå i dybden med alle informanternes oplevelser og erfaringer (Poulsen, 2019, s. 100-101). Jeg havde et ønske om at en af mine informanter skulle være en mandlig pædagog, for at opnå mere homogenitet i mine besvarelser og viden. Desværre havde dem, jeg forsøgte at skabe kontakt til, enten ikke mulighed for at deltage eller vendte ikke retur. I stedet gik jeg da med tre kvinder i tre forskellige aldre, og med forskellig erfaring inden for pædagogfaget og forskellige primære aldersgrupper. Ligeledes er en af informanterne ansat i en privat daginstitution, hvor strukturen for institutionen er bygget anderledes op end den gængse daginstitution i Københavns Kommune, hvor en anden af informanterne har haft flere års ledelseserfaring.

Udførelse / gennemførelse af interview

Interviewene udførte jeg hvor informanterne følte sig trygge. To af pædagogernes ønskede at blive interviewet i egne hjem, og en i den daginstitution hvor vedkommende arbejder. Jeg valgte at imødekomme informanternes ønsker for at skabe tryghed, samtidig havde jeg et ønske om at kunne bruge informanternes tid på interview og uddybende spørgsmål og ikke på deres eventuelle rejsetid til mig (Poulsen, 2019, s. 106).

Jeg indledte hvert af interviewene med en kort forklaring og formål med interviewene. Ligeledes blev informanterne informeret om, at de til enhver tid kunne stille spørgsmål, og også selv vælge hvad de ønskede at svare på, og ligeledes hvis der var noget, de ikke ønskede at blive citeret for.

Spørgsmålene havde jeg inddelt i *spørgsmålsblokke*, og jeg startede interviewene med baggrundsviden-spørgsmål om informanterne, dette igen for at skabe tillid og en god kontakt mellem interviewer og informanter (Poulsen, 2019, s. 106). Spørgsmålsblokkene gjorde mig også istand til at være mere nærværende, ligeledes var jeg i stand til at have overblik over mine spørgsmål, og kunne stille uddybende spørgsmål, når informantens svar begyndte at tale ind i nogle af de efterfølgende blokke af spørgsmål (Poulsen, 2019, s. 104-105).

Transskription

De tre interviews er optaget auditivt og efterfølgende transskriberet. Jeg valgte at transskribere frem for at tage noter under interviewene. Dette er valgt med henblik på at kunne koncentrere mig om informanterne, deres oplevelser og svar. Samtidig går jeg ikke glip af information, fordi jeg koncentrerer mig om særlige emner, jeg bias, grundet mine egne oplevelser fra faget, er optaget af i interviewene. Jeg har valgt at transskribere så ordret som muligt, dog med tegnsætning (se bilag 6), da jeg vurderer, at der i informanternes tænkepauser kan ligge vigtig viden om informanternes erfarede følelser, der knytter sig til de oplevelser som de beskriver (Poulsen, 2019, s. 110). Jeg har valgt at vedlægge anonymiserede transskriptioner af mine interviews, for at skabe gennemsigtbarhed i mit speciale, transskriptionerne findes i bilag 7.

Analyse og kodning

Specialets analytiske proces påbegyndte jeg allerede under udarbejdelsen af min interviewguide og efterfølgende surveyundersøgelse (i forhold til de åbne spørgsmål), med udvalgte kategorier under Hartmut Rosas acceleration og fremmedgørelses teori, samt mit eget

kendskab til felten. Analysen fortsatte undervejs i interviewene, hvor jeg på baggrund af min teoretiske viden valgte at følge spor i og stille uddybende og opfølgende spørgsmål, som jeg fandt relevant for specialet (Poulsen, 2019, s. 111). Dernæst startede mit kodningsarbejde, som i første omgang bestod af en gennemlæsning af mine interviews og de åbne svar fra min surveyundersøgelse for at skabe mig et overblik over empirien, og notere nogle af mine første indtryk (Poulsen, 2019, s. 111). Efterfølgende havde jeg endnu en gennemlæsning af empirien, hvor kodningen blev påbegyndt (Poulsen, 2019, s. 111).

Kodningen har jeg foretaget ved at kombinere begrebs- og datadrevne koder, en bricolage af flere metoder (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 303). De begrebsdrevne koder kommer fra Rosas teorier og matcher også de temaer, jeg har struktureret interviewguiden efter. Altså koder som på forhånd er faste, og til at lede efter i empirien (Poulsen, 2019, s. 112). Med de datadrevne koder er jeg gået mere induktivt til empirien, for på den måde at åbne op for overraskelser og nye erkendelser (Poulsen, 2019, s. 112). Temaerne i min kodning varierer derfor mellem på forhånd fastlagte temaer, og temaer der har ladet sig udvikle igennem selve kodningen.

Etiske overvejelser

I det følgende vil jeg beskrive mine etiske overvejelser i forbindelse med skabelsen af empirien, både i arbejdet med surveyundersøgelsens respondenter samt informanterne i interviewene.

I forbindelse med spørgeskemaet, som nævnt tidligere, blev informationer omkring min undersøgelse og spørgeskema delt mundtligt med forældrene i én specifik daginstitution ved et forældremøde, hvor forældrene viser interesse for at deltage. Efterfølgende blev et følgebrev sendt ud sammen med spørgeskemaet til forældrenes mails (Kristensen, 2019, s. 86). Dertil var første side i spørgeskemaet (se bilag 3) også en informationsside omkring deltagelse i spørgeskemaet, og om anonymitet og anonymisering i det behandlede materiale. Informationen var forsøgt skrevet i et sprog, som gjorde det let at forstå, hvad respondentens svar skulle bruges til, og hvordan svarene blev behandlet (Kristensen, 2019, s. 86). Informationen på forsiden af spørgeskemaet viste sig særlig nyttigt da spørgeskemaet blev delt på min sociale medier, hvor det ikke var umuligt at opnå mundtligt samtykke for deltagelse.

For ikke at negligere respondenternes oplevelse af hvad der er for privat til at dele i et spørgeskema, blev spørgeskemaet kodet, så det var muligt at svare "ved ikke" og helt undlade at svare i de åbne spørgsmål, og stadig komme videre i spørgeskemaet (Kristensen, 2019, s. 89).

Ved mine interviews havde jeg kort briefet informanten ved første kontakt om deltagelse, dette på mail eller over telefonen. Inden selve interviewet forklarede jeg kort, hvad interviewet skulle bruges til, at det var frivilligt at deltage, og at de til enhver tid ikke havde mulighed for at undlade at svare, hvis de ikke ønskede det. Efterfølgende kunne informanterne stille spørgsmål, hvorefter de fik mulighed for at gennemlæse en samtykkeerklæring for deltagelse for derefter at underskrive samtykkeerklæringen (Kristensen, 2019, s. 86 & 89).

Alle tre interviewede informanter gav udtryk for at de ikke behøvede at være anonyme, men “det er ikke alle, der forstår konsekvenserne af at deltage i en undersøgelse, hvor deres udsagn analyseres og præsenteres i offentligt tilgængelige rapporter eller andre opgaver” (Kristensen, 2019, s. 90). I empirien er pædagogerne derfor ikke nævnt ved navn, men som Pædagog 1, Pædagog 2 og Pædagog 3 (P1, P2 og P3 ved citering). Personer, daginstitutioner og specifikke steder er blevet sløret i empirien.

Ligeledes er de åbne spørgsmål fra surveyundersøgelsen også blevet anonymiseret, daginstitutionens navne eller navne på stuer, samt navne på børn og pædagoger er også blevet sløret (Kristensen, 2019, s. 91)

Børneinterview

Ved at inddrage både pædagoger og forældre får jeg repræsenteret to forskellige perspektiver fra de største domæner i småbørns liv. På den måde kan jeg få en forståelse af forældrenes og pædagogernes forståelse af de udfordringer, som småbørns trivsel står overfor. Jeg har taget et valg om ikke at inddrage børnenes egne perspektiver grundet tidspresset. Når man ikke har tid til at danne ordentlige og respektfulde og gensidige relationer, vil det blive svært at skabe en tryk ramme for børnene, til at åbne op, og svare på de spørgsmål jeg måtte have (Kristensen, 2019, s. 85).

Gennemsigtighed

Som afrunding af mine etiske overvejelser ser jeg det også nødvendigt at dele min baggrund og bevæggrund for dette speciale for at opnå gennemsigtighed for læseren.

Jeg startede på kandidaten i Sundhedsfremme og Sundhedsstrategier, efter flere år som daginstitutionens pædagog, hvor jeg havde haft en oplevelse, af at min arbejdsdag var meget langt fra det ideal, jeg havde læst om på pædagogseminariet. Som ung pædagog havde jeg et år i en

engelsk daginstitution, her blev jeg opmærksom på at rammen for daginstitutionen bar en vigtig rolle i forhold til, hvordan der drives pædagogik, eller som jeg erfarede hvordan indtjening kom før pædagogikken. Det blev en øjenåbner, og har givet mig en forståelse af, at daginstitutionerne er langt fra idealet, og med min erfaring fra England, at samfundsudviklingen måske rykker yderligere væk fra daginstitutionsidealet.

Teori

Jeg vil i det følgende indlede med at præsentere professor i komparativ politisk økonomi Ove Kaj Pedersens (1948) teori om konkurrencestaten, som aftager efter velfærdsstaten. Det vil jeg gøre med henblik på at støtte op om den tyske sociolog Hartmut Rosas (1965) teori om acceleration og fremmedgørelse. Teoriene skal, ud over at bakke hinanden op, være med til at belyse, hvilken ramme samfundsstrukturen sætter for småbørns trivsel.

Ove K. Pedersens teori om konkurrencestaten

I det følgende vil jeg præsentere Ove Kaj Pedersens teorier om konkurrencestaten. Til det har jeg valgt at inddrage udpluk fra Ove K. Pedersens egen udgivelse *Konkurrencestaten* (Pedersen, 2011), men også fra hans bidrag *Konkurrencestaten og dens uddannelsespolitik - baggrund, intentioner og funktionsområder i Læring i konkurrencestaten* (Pedersen, 2014). Dette valg gør jeg på baggrund af min litteratursøgning, som viser, at der bliver større og større fokus på skoleparathed i daginstitutionerne. Dermed ser jeg også at konkurrencestatens uddannelsespolitik får indflydelse på, hvordan daginstitutionen drives og rammesættes, særligt fordi daginstitutionen er en af de domæner, som de fleste små børn i Danmark befinder sig fysisk mest i.

Udviklingen fra velfærdsstat til konkurrencestat skete ifølge Ove K. Pedersen i sammenhæng med, at den neoliberalistiske ideologi og tankegang vandt indflydelse i den vestlige del af verden, som en modreaktion på den socialistiske idé om, at planøkonomi og velfærdsstater “kunne virke som en barriere mod ekstremisme” (Pedersen, 2011, s. 22). Derpå blev konkurrencestaten et opbrud med velfærdsstaten, som udsprang af efterkrigstiden. Selv om konkurrencestaten kan ses at have sin spæde begyndelse i 1970’erne, men fik først rigtigt fodfæste i 1990’erne. Pedersen ser konkurrencestaten som en af de vigtigste tendenser i den

vestlige verden, og i den førte politik – ikke mindst uddannelsespolitik – i Danmark (Pedersen, 2011, Pedersen, 2014, s. 13-14).

Hvor velfærdsstaten var et politisk kulturelt projekt, der baserede sig på “en moralsk eller eksistentiel opfattelse” (Pedersen, 2011, s. 15) af det fremtidige menneske, et menneske med en eksistentiel personlighed, og hvor statens opgave var at intervenere, for at skabe balance hvor markedet skabte ubalance, så er konkurrencestaten, med den neoliberalistiske tankegang i stedet mere optaget af det opportunistiske menneske; mennesket som et rationelt væsen, “som er underlagt behov og interesser gældende i markedskonkurrencen” (Pedersen, 2011, s. 23). Og i stedet for moralfilosofien er det nu økonomismen, der er blevet samfundets prioriterede ideologi. Samtidig ser konkurrencestaten statens rolle som en minimalstat, hvor staten kun har til opgave at sætte de yderste betingelser for markedet f.eks. kontraktinstitutionen, de økonomiske rettigheder og de personlige rettigheder (Pedersen, 2011, s. 15 & s. 23)

Ove K. Pedersen beskriver 3 karakteristika, som han ser som udslagsgivende for konkurrencestaten:

“en stat der aktivt søger at mobilisere befolkningen og virksomhederne til at deltage i den globale konkurrence (...) en stat, som søger at gøre den enkelte ansvarlig for sit eget liv, ser fællesskabet som knyttet til arbejdet og frihed som identisk med friheden til at realisere egne behov (...) en stat, der i stedet for at søge stabilitet fremmer dynamik (...) [med] indbygget den uendelige reform i selve den politiske proces og i den måde, staten er organiseret og ledet på” (Pedersen, 2011, s. 12).

Alle 3 karakteristika bliver relevante for det videre arbejde med Hartmut Rosas teori om social acceleration og fremmedgørelse på samme måde som Pedersens udlægning af, hvordan konkurrencestaten påvirker uddannelsessystemet, hvis hovedfokus nu er at fremme arbejdskraftens evne (Pedersen, 2014, s. 31), og hvilken betydning det har og får for individet.

“Den enkelte skal motiveres til et livslangt engagement i egen kompetenceudvikling og skal bevidstgøres om, at han skal være selvforsørgende, og at hendes levestandard og sociale status bliver afhængig

af motivationen og kompetencerne til at opnå arbejdsansættelse så tidligt, så intensivt og så langt i livet som muligt” (Pedersen, 2014, s. 31).

På den måde ses individet under konkurrencestaten derfor som ‘sin egen lykkes smed’. Med en forventning om at individet egenhændigt interesserer sig for at være til gavn for, og tage ansvar i, at være nyttig for markedskonkurrencen. Dette fører mig videre til Hartmut Rosa forståelser af, hvordan konkurrencestaten og særligt konkurrenceelementet spiller en vigtig rolle i sin teori om social acceleration og fremmedgørelse.

Social acceleration og fremmedgørelse

I det følgende præsenteres og udfoldes Hartmut Rosas teori om social acceleration og fremmedgørelse, hvordan accelerationen påvirker fremmedgørelsen, og hvilke faktorer der driver denne acceleration. Dette med henblik på at analysere og forstå, hvad der driver og sætter rammen for små børns trivsel.

Rosa beskriver en generel hastighedsforøgelse, en acceleration, der har fået tag i individet i det senmoderne samfund. Han beskriver flere sociale fænomener som accelererende; fastfood, speeddating og povernaps, men han peger også på hastighedsforøgelsen af kommunikation og transport og endda forkortet sovetid (Rosa, 2014, s. 17-20). Denne hastighedsforøgelse af de senmoderne individers hverdagshandlinger i det senmoderne samfund, er det, som Rosa betegner *social acceleration* (Rosa, 2014). Rosa ser ikke accelerationen som noget der kan bremses, og han ser, at jagten på det gode liv er det, der driver den sociale acceleration. Når Rosa omtaler *det gode liv*, definerer han det *ikke*, da netop den konstante accelererende udvikling er med til at gøre begrebet flygtigt og uforudsigeligt (Rosa, 2018, s. 39-41). Rosa bruger, ligesom Marx, begrebet fremmedgørelse, og knytter social acceleration sammen med at overskride grænser. Det er overskridelsen af grænser, der kan føre til at mennesket oplever sig selv fremmedgjort for sine handlinger og objekter, fra tiden og rummet, for andre og endda for sig selv (Rosa, 2014, s. 96). Fremmedgørelse vil have sit eget afsnit længere nede i teorigennemgangen.

Rosa definerer social acceleration som “en stadig hurtigere afvikling af pålideligheden af erfaringer og forventninger og ved sammentrækning af de tidsrum, der kan siges at udgøre ‘nuet’” (Rosa, 2014, s. 24). Dertil inddeler han den sociale acceleration i tre kategorier af

acceleration: *Teknologisk acceleration, acceleration af social forandring og acceleration af livets tempo*. I det følgende vil teorierne blive udfoldet.

Teknologisk acceleration

Når Rosa definerer den teknologiske acceleration, er det ikke kun den 'fysiske' teknologi, men nærmere den "tilsigtede tempoforøgelse af formålsstyrede transport-, kommunikations- og produktionsprocesser" (Rosa, 2014, s. 21). Med den teknologiske acceleration, og særligt med den øgede hastighed af den senmoderne verdens transport og kommunikation, ses en sammentrækning af tid og rum, hvilket gør, at "operationer og udviklinger ikke længere er stedsbundne" (Rosa, 2014, s. 22).

Acceleration af social forandring

"Intensiveret transformation af de sociale relationsdannelser, handlemåder og praktisk relevante videnselementer" (Rosa, 2014, s. 22). Sådan definerer Rosa acceleration af social forandring. Her er grundtanken, at det er forandringstempoet i sig selv, der accelererer. Der ses derfor øgede forandringer i vores holdninger og værdier, sociale relationer, mode og livsstil, vores sociale sprog m.m. Der bliver derfor også kun i kort tid mulighed for, at vi kan bruge vores nutidige erfaringer til at kunne orientere, vurdere og forudsige os om vores fremtid. Rosa taler om den sociale acceleration i domænerne; familie og arbejde. I familien; ses et skifte fra en familiestruktur der var stabil over flere generationer til en grundstruktur, der varede en enkelt generation, til nu, hvor en familielivscyklus kan være kortere end den enkeltes liv, det ses med det stigende antal af skilsmisser, og efterfølgende ægteskaber. Ligeledes ser Rosa det på *beskæftigelsesstrukturernes* udvikling; hvor erhverv blev nedarvet i generationer, til, hvor sønnerne (og efterfølgende også døtrene) selv havde mulighed for at vælge deres erhverv, men som oftest ét erhverv man blev i indtil pension, til nu, hvor "karriereskiftet går hurtigere end generationsskiftet" (Rosa, 2014, s. 25). Acceleration af social forandring fører, ifølge Rosa, derfor til at socialestrukturer og konstellationer samt vores adfærdsmønstre bliver flygtige og ustabile (Rosa, 2014, s. 22-26).

Acceleration af livstempoet

Acceleration af (social)livets tempo definerer Rosa som "en forøgelse af antallet af handlinger eller erfaringer per tidsenhed" (Rosa, 2014, s. 26). Livstempoet skal her forstås som både hastighed og kompression af hverdagens handlinger og erfaringer. Rosa beskriver, at der i den

vestlige verden, er en 'epidemisk' tidshunger, hvilket han ser som et paradoks til den teknologiske acceleration og udvikling, som jo på sin vis skulle frigive mere tid til individet. Dette er dog ikke tilfældet, tværtimod. Rosa beskriver netop, hvordan vi med indførelsen af forskellige teknologier (internettet til kommunikation, vaskemaskinen til tøjvask og bilen som transportmiddel til arbejde) samtidigt har øget kvantiteten af vores hverdagslivsopgaver.

For Rosa er det vigtigt, i forståelsen af accelererende livstempo, at man interesserer sig for, hvordan man måler på netop dette livstempo. Han beskriver to tilgange; en subjektiv og en objektiv tilgang til måling af livstempo og ser, at særligt kombinationen af dem er vigtig i forståelsen af accelerationen af livstempo; hvor den subjektive tilgang sandsynligvis vil kunne iagttages af individets egen tidsoplevelse. Den subjektive tilgang vil få den enkelte til at føle sig stresset og generelt føle et stort tidspres. Den enkelte vil kunne opleve at have bekymringer om, hvorvidt hun eller han "kan holde trit med sociallivets tempo" (Rosa, 2014, s. 27). Rosa ser da også at empiriske studier, peger på at folk i længere tid har følt sig pressede, men at denne følelse i særdeleshed er intensiveret over de sidste par årtier (Rosa, 2014, s. 27). Den objektive tilgang til måling og bearbejdelse af det accelererende livstempo, deler Rosa i to; den første er en sammentrækningen af den tid en afgrænset "enhed" tager – her kan en enhed fx være at sove, kommunikere med venner, spise m.m., og selv om man har begrænset historisk data over vores tidsforbrug af disse enheder, er der en tendens, der viser, at vi bl.a. sover mindre og spiser hurtigere. Den anden er kompressionen af handlinger og erfaringer, altså det at erfare og gøre mere inden for et givent tidsrum enten ved at reducere pauserne mellem handlingerne, eller ved at gøre flere handlinger samtidigt, 'multitasking'.

De tre accelerationskategorier under den sociale acceleration vil i mit speciale anvendes til at belyse, hvor og hvordan accelerationen spiller ind i småbørnenes liv, både hvordan accelerationerne rammesætter i hjemmene, hvor forældrenes rolle og ramme er med til at sætte rammen for børnene, men også hvordan accelerationen rammesætter og spiller ind ved det pædagogiske personale ramme og rammeforståelse i og af en daginstitutionsrammes indvirkning på småbørns trivsel.

Drivhjulene i den sociale acceleration

I det følgende vil jeg præsentere det Rosa kalder 'drivhjulene' bag den sociale acceleration i vores senmoderne samfund; *Den sociale motor, den kulturelle motor* og accelerationskredsløbet.

Den sociale motor: Konkurrence

Det fremhæves af Rosa, at den vækstorienterede økonomiske sfære er stærk konkurrencebaseret, men han fremhæver, også at konkurrenceprincippet strækker sig ud i samtlige sfære i samfundslivet i moderniteten – det Rosa kalder den “altdominerende allokations-modus” (Rosa, 2014, s. 33). Det vil sige, at konkurrenceprincippet ikke kun er allokeret af varer, ressourcer og velstand, men i lige så stor grad i privilegier, anerkendelse, positioner og social status. Dertil tilføjer han, at der også ses konkurrence på individniveau, en kappestrid om “*uddannelsesgrader og erhvervsstillinger, indkomst, prangende forbrugsgoder, succes for ens børn, men også og vigtigst af alt om at få og holde på en partner og en kreds af gode venner*” (Rosa, 2014, s. 34). Ligeledes omtaler Rosa *den sociale kappestrid*, en kappestrid, der påvirker vores konkurrenceevne i kampen om vores sociale relationer.

Rosa ser *præstation* som det afgørende eller det udslagsgivende for konkurrenceprincippet. “Præstation defineret som *ydelse eller arbejde per tidsenhed*” (Rosa, 2014, s. 35), på den måde bliver tidsbesparelse og hastighedsforøgelse direkte forbundet med at opnå konkurrencefordele. Derpå bliver den sociale acceleration og i særdeleshed den teknologiske acceleration “en logisk konsekvens af et konkurrencebaseret, kapitalistisk markedssystem” (Rosa, 2014, s. 33). Individene i det senmoderne samfund bliver til konkurrenter, som hele tiden er nødt til at investere mere energi i deres bevarelse af egen konkurrenceevne, derfor vil individet også opleve sin position i det senmoderne samfund “under permanent konkurrencebaseret genforhandling” (Rosa, 2014, s. 35).

Den kulturelle motor: løftet om evighed

Rosa ser dog ikke kun konkurrenceprincippet som den eneste baggrund for accelerationen. Han mener nemlig også, “at accelerationen er drevet af et stærkt kulturelt løfte” (Rosa, 2014, s. 36), løftet om *evigt liv*. Evigt liv forstået som at man realiserer mest muligt af de mange muligheder, som verden i dag har at tilbyde. Udfordringen bliver da, at verden altid vil have mere at tilbyde, meget mere end hvad den enkelte kan nå at realisere i sin levetid. Dette vender tilbage til accelerationen af livstempo, som bliver individernes løsning på denne udfordring; for hvis man kan bruge halvdelen af den tid, man ellers ville bruge på en handling eller gøre sig en erfaring, så kan man leve dobbelt så hurtigt, og derfor fordoble antallet af handlinger og erfaringer, “og dermed leve flere ‘liv’ inden for ét livsforløb” (Rosa, 2014, s. 37). Men som formuleret i tidligere afsnit, har de teknikker, der skulle spare os tid, åbnet op for endnu flere

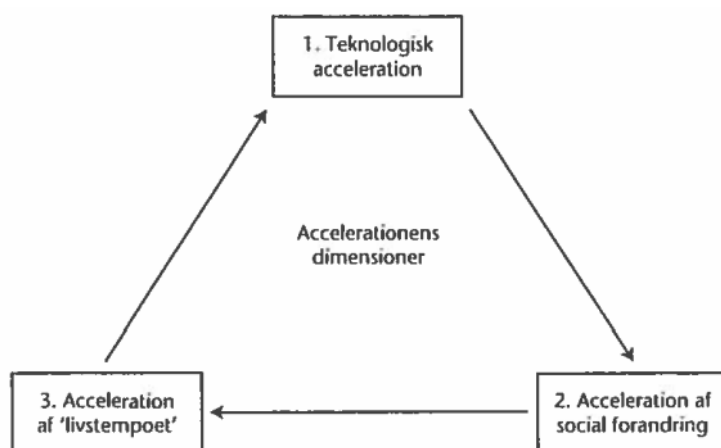
‘verdensmuligheder’, og derpå vil vi, uanset hvor hurtige vi bliver, opleve, at vi går glip af mere, end vi kan realisere.

“Det er [...] et af det moderne menneskers største tragedier: at det føler sig fanget i et evindeligt roterende hamsterhjul, hvor dets hunger efter liv og verden ikke bliver tilfredsstillet, men kun stadig mere frustreret” (Rosa, 2014, s. 37-38).

Accelerationskredsløbet

Rosa beskriver accelerationens tre kategorier som forbundet i “et tæt sammenknyttet, uophørligt selvforstærkende feedback-system” (Rosa, 2014, s. 38), som illustreret i figuren herunder:

Figur 1: Accelerationskredsløbet

Figur 4: Accelerationskredsløbet

(Rosa, 2014, s. 40)

Den teknologiske acceleration og indførelsen af nye teknologier har ført til forandringer i vores kommunikationsstrukturer og sociale praksisser, og der igennem nye sociale interaktionsmønstre og sågar nye former for social identitet (Rosa, 2014, s. 39). Det bliver derfor tydeligt, hvordan den teknologiske acceleration og acceleration af social forandring hænger unægteligt sammen. Som forklaret tidligere ses der, at acceleration af social forandring skaber en ‘sammentrækning af nuet’, hvilket igen vil føre til acceleration af livstempoet. Rosa, beskriver det som et samfund uden ligevægtstilstand, og hvor det at stå stille, om det er selvvalgt eller ej, er ensbetydende med at man sakker bagud, og man vil opleves forældet og anakronistisk (Rosa, 2014, s. 39). Dette skubber til accelerationen af livstempo, og individets

følelse af at være presset, da der er et ønske om at følge med de accelererende sociale og teknologiske forandringer, med henblik på at bevare sine værdifulde kontakter og beskytte sin "konkurrencemæssige chance" (Rosa, 2014, s. 40). Det kræver igen øget hastighed af produktionens og hverdagens processer, der således gør, at accelerationskredsløbet er et lukket og selvkørende system (Rosa, 2014, s. 38-40). Et kredsløb og et system, som, hvis man ikke formår at blive i, vil føre til fremmedgørelse af og i individet selv.

Fremmedgørelse

“Kernen i min version af fremmedgørelsesbegrebet ligger i relationen mellem selv og verden: Fremmedgørelse indikerer en dyb, strukturel forvrængning af relationerne mellem selv og verden og mellem de forskellige måder, hvorpå et subjekt er placeret eller ‘lokaliseret’ i verden.” (Rosa, 2014, s. 96)

Sådan formulerer Rosa fremmedgørelsesbegrebet. Ud over Marx’ udlægning af fremmedgørelse: “menneskets fremmedgørelse over sine handlinger (arbejde), over sine produkter (ting), over for naturen, over for andre mennesker (den sociale verden) og endelig over for sig selv” (Rosa, 2014, s. 95), ser Rosa også fremmedgørelse af tiden og rummet.

Rosa deler fremmedgørelse op i fem; *fremmedgørelse fra rummet, fremmedgørelse fra ting, fremmedgørelse over for vores handlinger, fremmedgørelse over for tiden og fremmedgørelse over for en selv og andre*. I specialet bliver fremmedgørelse over for vores handlinger og over for en selv og andre særlig interessante, da de valgte domæners fokus, i forhold til børnene og deres trivsel, ligger i relationen og handlingerne mellem forældre/pædagoger og børnene. Dog hænger de fem fremmedgørelser unægtelig sammen, så de vil kort blive præsenteret i det følgende.

Fremmedgørelse fra rummet

Tid og sted behøver ikke længere at være indlejret i hinanden i det senmoderne samfund. Dertil behøver vi ikke længere at være fysisk sammen for at være sociale sammen, det har digitale platforme ændret på. Den sociale acceleration kan derfor medføre, at individer ikke bliver fortrolige med rummet, fordi fortroligheden tager tid at opbygge, tid man ikke har. Derpå skaber den sociale acceleration “mobilitet og afkobling fra det fysiske rum” (Rosa, 2014, s. 97) og kan gøre at individet kan føle sig fremmedgjort for rummet (Rosa, 2014, s. 96-97).

Fremmedgørelse fra ting

“Jo mere sofistikerede tingene bliver, desto dummere bliver jeg i forhold til dem. Faktisk mister jeg kulturel og praktisk viden” (Rosa, 2014, s. 99). Sådan skriver Rosa, og han beskriver også hvordan individet har konstitutive relationer til forskellige objekter, og hvordan disse objekter bliver til en del af vores identitet. Derfor ser Rosa også, at vi, hvis vi mister relationen til selv samme ting, er i risiko for, at vi vil føle os fremmede og fremmedgjorte for tingsverdenen (Rosa, 2014, s. 97-100).

Fremmedgørelse over for vores handlinger

Denne fremmedgørelse opstår oftest ved det faktum, “at vi aldrig har tid til virkelig at sætte os ordentligt ind i de ting, vi har med at gøre” (Rosa, 2014, s. 101). Der er risiko for fremmedgørelse, når man skal håndtere teknologiske produkter og redskaber, som man faktisk ikke har lært at håndtere. Ligeledes har Rosa en opfattelse af, at den sociale acceleration påvirker ‘listen’ af opgaver for individet, hvortil individet vil opleve, at man nedprioriterer ‘det man gerne vil’ frem for ‘det man er *nødt til*’ (Rosa, 2014, s. 100-105).

Fremmedgørelse over for tiden

Rosa beskriver, hvordan vores senmoderne samfund og den sociale acceleration bidrager til at vores tiderfaringer i stedet for at være lang/kort eller kort/lang (altså den faktiske tid over for den følte tid), til nu at være kort/kort (Rosa, 2014, s. 106): “Tidsperioden forløber hurtigt for oplevelsen, men skrumper ind i hukommelsen” (Rosa, 2014, s. 107). Rosa ser særligt, at den teknologiske udvikling er en af synderne til udviklingen i vores tidserfaringer. Med kort/kort tidserfaring vil individet ikke opnå ‘erindringsspor’, og når erfaringerne bliver flygtige påvirker det vores identitet som helhed, så kan individet opleve sig selv fremmedgjort for tiden.

Fremmedgørelse over for en selv og andre

Denne fremmedgørelse ser Rosa som en konsekvens af de andre fremmedgørelser. *Ting* i forhold til teknologi, der gør det muligt for individet at interagere med mange flere end tidligere. Samtidig er der ikke tid til at skabe *resonans* til andre mennesker, derpå bliver individets handlinger og kommunikation først ud fra en instrumentel basis (Rosa, 2014, s. 110). Individet vil dermed føle sig fremmedgjort over for andre, og hvis individet føler sig fremmedgjort for sine handlinger, erfaringer og relationer, som er dét, der er den gense opfattelse af at forstå en selv, vil individet også opleve at føle sig fremmedgjort over for sig selv. Rosa betegner det “udmattelse af selvet” (Rosa, 2014, s. 111) og ser, at det kan føre til

udbrændthed og i værste tilfælde depression. Rosa tilføjer, at denne forvrængning af oplevelsen af relationen til sig selv også er fremmedgørelse af sig selv over for verden (Rosa, 2014, s. 111).

Rosa erkender, at der udover de præsenterede accelerationskategorier, som kan føre fremmedgørelse med sig, også er processer, der decelererer. Altså processer der forsøger bevidst eller ubevidst at bryde med accelerationen. Rosa opstiller forskellige decelerationstyper, som jeg har valgt ikke at inkludere i specialet. I stedet vil jeg præsentere Rosas resonans begreb som et modstykke til accelerationen, for som Rosa også formidler, så ser han ikke at decelerationen er løsningen på accelerationen (Rosa, 2014, s. 41-49).

Resonans

Herunder præsenteres Hartmut Rosas resonans begreb. Den teoretiske præsentation af resonans fungerer som en forlængelse af Rosas teori om social acceleration. Hvor den sociale acceleration, i specialet, sætter rammen for samfundsstrukturen, og derpå rammen for daginstitutionens og hjemmenes indvirkning på børnenes trivsel, vil resonans begrebet særligt blive anvendt i opgavens diskussion til at forde, hvordan børnene kan opleve og få mulighed for at resonere i deres egen hverdag.

Rosa fik med *Acceleration og fremmedgørelse* (Rosa, 2014) kritik for at efterlade individet uden mulighed for at vende tilbage til samfundet efter at være blevet fremmedgjort. Med resonansbegrebet gør Rosa det muligt for det fremmedgjorte individ at lære at leve med det accelererende samfund, det han kalder *at resonere med sin verden*.

“Det gode liv er mere end den størst mulige sum af lykkelige øjeblikke (eller minimeringen af ulykkelige erfaringer), som det har gjort mulig: Det er resultatet af et forhold til verden, der kendetegnes ved etablering og opretholdelse af stabile resonansakser, som gør det muligt for subjekterne at føle sig båret eller sågar trygge i en verden, der svarer og kommer dem i møde.” (Rosa, 2021, s. 40)

Resonans skal da forstås som den sammenhæng, der kan opstå, når vi som individ røres, og der igennem danner en forbindelse med nogen eller noget. Når Rosa definerer resonans, er fire elementer afgørende: *Affection*, følelsen når individet helt autentisk bliver rørt og bevæget. *Emotion*, som følelsen af reagerende self-efficacy, altså som en autentisk reaktion, i modsætning til en indlejret og instrumentel reaktion, følelsen individet oplever, når han eller hun indser at vedkommende er i stand til at påvirke og skabe forbindelser til andre både individer, steder og genstande. *Den transformative* kvalitet, forstået som en ikke forudbestemt omdannelse eller forandring og den sidste; *et iboende øjeblik af flygtighed*, hvor individet oplever at være uden kontrol og ikke tilgængeligt (Rosa, 2018, s. 46-50).

“Derfor er resonans bestemt ikke kun konsonans eller harmoni; helt modsat: det kræver forskel og nogle gange modsætning og modsigelse for at muliggøre virkeligt møde.” (Rosa, 2018, s. 48)

At resonere kan derfor komme flere steder fra og i forhold til et børneperspektiv, kan det at resonere også være et øjeblikks følelse af skræmthed eller en særligt stillet nysgerrighed. Dertil er oplevelsen af resonans, ifølge Rosa, kun mulig, hvis individet – her barnet – lader sig selv være åben og sårbar (Rosa, 2018, s. 48). Resonans kan ikke fremtvinges, ligeledes er resonans ikke mulig så længe stress, tidspres og konstant konkurrence har overtaget i og hos individet, eller hvis individet er drevet af frygt, da dette netop hverken søger eller tillader individet selv at opleve resonans (Rosa, 2018, s. 50).

Resonans er desværre ikke et *'quick fix'* af accelerationens fremmedgørelse af individet, men med begrebet tegner Rosa et billede af nogle rammer, der skal foreligge for at resonans kan blive en mulighed. Det er disse rammer, og hvordan jeg ser dem mulige i både familien og i daginstitutionen, som vil blive udfoldet i analyseafsnittet, men særligt i diskussionsafsnittet i denne opgave.

Analyse

Ved kodningen af min empiri opstod 22 temaer, som jeg efterfølgende har reduceret til fire temaer, disse temaer vil i det følgende blive analyseret ud fra den tidligere præsenterede teori og mine arbejdsspørgsmål. De følgende afsnit i specialets analyse, som er udarbejdet med baggrund i de udvalgte temaer, er ikke aflukkede om sig selv, men gennem analysen vil man blive opmærksom på at trivselsarbejdet, der ligger i de to domæner, familien og daginstitutionen, til dels kan overlappende, og flere steder få indflydelse på hinanden. Derfor har jeg også valgt, at første afsnit bliver med fokus på samarbejdet mellem forældrene og daginstitutionen, forståelsen af vigtigheden af samarbejdet og dialogen, og efterfølgende hvorfor selvsamme samarbejde og dialog så kan have sine udfordringer.

Samarbejdet som ramme for trivsel

Som det fremgår i specialets afsnit *Trivselsansvaret*, så ligger der et ansvar for børnenes trivsel i hjemmene hos forældrene, men også hos pædagogerne i daginstitutionerne. Det bliver tydeligt af min empiri, at begge parter, forældre og pædagoger, er indforstået med deres ansvar, og også at børnenes trivsel kræver et samarbejde mellem de to domæner (familien (forældrene) og daginstitutionen (pædagogerne)).

P1: *“Jamen det betyder da vildt meget at forældrene også - både - er opmærksomme på deres børns trivsel, (...) det rykker da noget mere hvis man både derhjemme og i institutionen ligesom har en eller anden, noget vi har fokus på med barnet, (...)”* (bilag 7.1)

P2: *“Den der gensidige respekt man har, forældrene har over for mit arbejde og jeg har over for dem, som mor og far. For det er dem, der er mor og far overfor barnet. Øh, og det ideelle for mig, det vil simpelthen være at man kan være ærlig, og at man kan snakke sammen. Jeg synes det har sådan en stor prioritering, øh, hvordan man snakker med forældrene. (...) Altså, man er nødt til at skabe en rød tråd mellem det derhjemme, og det der er i vuggestuen. (...) Altså, og det tror jeg faktisk også er nemmere for barnet.”* (bilag 7.2)

P1: *“Det er også derfor at jeg synes det er så fint at vi er så familiære. [Så kan vi undres over hinandens praksis] (...) fordi det kan man fordi man kender hinanden på en eller anden måde, vi skal jo ikke være bedste venner, men hvis jeg forstår og har kendskab til nogle af de ting der sker i hjemmet, så kan jeg bedre arbejde med barnet. Og den anden vej, hvis forældrene har det forhold til os, hvor de måske har haft nogle lidt pressede uger på arbejdet, altså så kan de godt sige; ”uh er hun okay, for det hele går lidt hurtigt” og så ved de at hvis vi siger at hun har det rigtig fint i børnehaven, at det er noget de kan stole på.”* (bilag 7.1)

Man ser også forståelsen af vigtigheden i samarbejdet hos de forældre, der har valgt daginstitutionen fra; her en forælder der bliver spurgt til valget af dagpleje frem for daginstitution:

“Bedre normering, faste voksne, mindre og trygge rammer, færre børn, tættere pæd-forældresamarbejde” (bilag 4)

Citaterne bekræfter, at samarbejdet er vigtigt for børnenes trivsel på tværs af de to domæner, men min empiri viser også at samarbejdet desværre ikke er nemt, og hvordan det kan påvirke børnenes trivsel, det vil næste afsnit forsøge at belyse.

Udfordringer i samarbejdet mellem forældre og daginstitution

Når nu der er en forståelse for vigtigheden af samarbejdet mellem forældre og pædagoger, så viser empirien også at der hos pædagogerne er en oplevelse af, at der kan opstå en, ofte usagt, (mis)forståelse af den anden parts rolle og ansvar i forhold til børnenes trivsel. Citaterne viser hvordan dette ansvar skal ske fyldest, og hvordan dialogen kan være rigtig svær:

P3: *“ (...) det er utrolig svært at begynde at lukke op for den dør til [samtalen om den anden parts gøren] (...) Og jeg tror at der er rigtig mange forældre som (...) ikke kan lide at skulle spørge, for det er også svært, fordi man jo ikke, eller de fleste i hvert fald, ikke har fagsproget til at gå ind og spørge - og det kan også være der nogle gange (...) hvor de [pædagogerne] oplever sådan lidt at blive angrebet, eller at få skudt*

nogle ting i skoene. (...) Det handler om noget andet. - Tror jeg. (...) 'hvordan gør man det!' [starter en samtale om trivsel med pædagogern] (...) fordi nej det er jo ikke svært og kompliceret det man skal, og det er jo ikke fordi at det er sådan bragende alvorligt, men det bliver jo bare vigtigt, (...) hvis man som forældre samler en hel masse af sådan nogle oplevelser sammen, så bliver det jo et, et dårligt billede man har af [daginstitutionen eller pædagogerne] - måske er det rigtig - måske er det ikke rigtig (...) ja det er utrolig svært." (bilag 7.3)

P2: "Nogle steder synes jeg at der er nogle forældre der kan være svære, rigtig svære at komme ind til, der er meget lukkede." (bilag 7.2)

P3: "Og når forældrene så begynder at spørge indtil praksis, så kan pædagogerne få det sådan; 'hvad, jamen er I ikke tilfredse, hvad sker der, vi har det da så godt hernede' - Ja, men hvordan er det at man får vist det"

Som det fremgår, kan der i den manglende kommunikation og deling mellem forældre og pædagoger opstå en masse 'hvis'er', som måske aldrig rigtig bliver be- eller afkræftet. Rosa vil se denne manglende eller misforståede kommunikation som en acceleration af social forandring, hvor de sociale konstellationer og adfærdsmønstre i de to "domæner" bliver både flygtige og ustabile (Rosa, 2014, s.22-26), og derfor kan finde udfordringer i at mødes over et manglende "sprog". De sociale adfærdsmønstres flygtige udvikling, danner derpå tvivl hos individerne i forhold til, hvordan en god dialog skabes, uden at man vælter ind over den anden parts domæne. Samtidig kan man ud fra en neoliberalistisk tankegang, og et konkurrenceprincip, også tale om individernes, pædagogernes og forældrenes, forståelse og til tider misforståede af den "nyttige"-dialog, og måske bliver det en ubevidst vægtning af barnets trivsel overfor, hvad der er nyttigt for familien, daginstitutionen og i det store billede; samfundet.

Ligeledes påvirker Rosas *acceleration af livstempo* og *den teknologiske acceleration* samarbejdet mellem forældre og daginstitution. I de følgende citater viser det sig, at selv når pædagogerne har et ønske om at skabe dialog og et godt samarbejde med forældrene om barnet, så oplever pædagogerne, at rummet for samarbejdet, og dialogen, kan være svært at finde:

P3: “ (...) ‘jeg [pædagogen] har brug for at tale med dig lige hurtigt, vi skal lige have snakket om nogle ting, men uden at dit barn står og kan høre det’ - men (...) det er simpelthen så svært, altså sådan helt fysisk - Der er man to, både i en børnehave og i en vuggestue om eftermiddagen, og hvis den ene så lige bruger to tre gange et kvarter på at tale med en forældre, så står der én tilbage til potentielt - ja i børnehaven potentielt 23 børn, ikke - eller 12 vuggestuebørn - så det der med at kunne have et rum fordi - jeg tror rigtig meget at det der går skævt [i dialogen mellem daginstitution og forældre] kunne reddes på et langt tidligere tidspunkt, hvis man havde mulighed for at have sådan en hurtig dialog (...)” (bilag 7.3)

P2: “og tit siger vi også til dem [forældrene], ring hvis det er. Det er ikke altid at vi har tid til at gå på Aula, så det kan godt være at vi ser beskeden om eftermiddagen, selvom den er sendt om morgenen. Og jeg synes også nogle gange at det bliver upersonligt. At vi skal kommunikere på den der måde, for der står tit noget mellem linjerne, som jeg måske ikke opfatter, men de havde en mening med, med den måde de skrev det på” (bilag 7.2)

P3: “Øhm, så den der konstante dialog er altså virkelig vigtig. Men også rigtig svær - synes jeg, når man står i praksis, fordi det bliver jo desværre sådan lidt talen hen over hovedet - eller også skal vi skrive på aula - jaaher, det er altså ikke en skidegod kommunikation; at skulle sidde og skrive, fordi der kan tingene altså også hurtigt se anderledes ud, end hvis man lige så det der smilenede ansigt der sagde; ... det samme som der stod her [i beskeden på Aula]” (bilag 7.3)

I citaterne beskriver pædagogerne et manglende fysisk rum til dialogen med forældrene, en dialog, som de ellers ser som værende vigtig for samarbejdet. Dertil informerer pædagogerne også om, at de er udfordrede i at byde ind til dialog med forældrene, når det foregår over Aula. Aula, som teknologi, kan spare noget tid i forhold til daglig *kommunikation*:

P3: “(...) selvfølgelig kan man sige at der er meget af informationen der sagtens kan foregå på Aula, sådan noget informationer om det der hint, og hvad er det vi har lavet i dag, det kan jo sagtens stå på Aula.” (bilag 7.3)

Det bliver dog også tydeligt at Aula, er et kommunikationsmiddel, og ikke en teknologiskplatform til *dialog*:

P3: “Øhm, det kan man altså ikke skrive på aula. - Det er sådan noget der foregår i mimik og kropssprog - og i at man kan stå og kigge folk i øjnene når man fortæller dem noget. - Ellers er det svært at kommunikere.” (bilag 7.3)

Aula, den elektroniske kommunikationsplatform bliver derfor, i forhold til dette speciales problemstilling, et eksempel på Rosas accelerationskredsløb: Kommunikationsplatformen som skulle gøre kommunikationen mellem hjem og daginstitution/skole lettere (Aula, u.å.), skaber i stedet, i flere henseende, misforstået kommunikation, der kan skabe usikkerhed over egen praksis i begge domæner, og til tider kan ende med, at blive en tidsrøver for både pædagoger og forældre:

P3: “Øhm. Jeg har også hørt fra flere forældre der siger; 'vi magter simpelthen ikke Aula mere, vi har tre børn og to af dem går i skole, der er simpelthen så meget information' (...) Det har jeg hørt en del familier italesætte - det er simpelthen så svært at følge med i alt kommunikationen der er hele tiden.” (bilag 7.3)

En tidsrøver der i accelerationskredsløbet igen kan påvirke tiden til den reelle fysiske dialog, og misforståelserne der kan følge med. Misforståelser, der kan påvirke samarbejdet mellem pædagoger og forældre, et samarbejde, som kan få indflydelse på børnenes generelle trivsel:

P1: “Jamen det påvirker da også, og nu talte vi lidt om det før med hvordan børn trives i hjemmet, at hvis ikke vi kan mødes og deler den information, så kan det i hvert fald blive svært at højne trivslen, eller i

værste fald altså at man kunne komme til at modarbejde [hinanden], i institutionen og i hjemmet.” (bilag 7.1)

P1: “(...) For der er, altså - der er da nogle gange hvor vi har ytret os om ting, hvor vi synes; “altså kan vi hjælpe her?” - for vi ser det her nede i institutionen, jamen sådan synes de ikke at det er derhjemme, og så bliver der ikke gjort mere, og så er det i hvert fald svært ligesom at gøre mere. Selvfølgelig kan vi stadig blive ved, men det bliver jo stadig nødt til at være en sammenkobling, det er jo stadig ét barn, det er jo ikke to forskellige børn, altså (...) det er jo ikke ét barn derhjemme og ét andet i daginstitution, det kan godt være at de har nogle andre adfærdsmønstre, men det er jo stadigvæk det samme barn vi arbejder omkring.” (bilag 7.1)

Delkonklusion

Analysen viser, at både forældre og pædagoger ser, at samarbejdet om børnenes trivsel er vigtigt, men det bliver også tydeligt, at accelerationen af livstempo og den neoliberalistiske tanke om at få flere igennem systemet, uden at det skal koste mere, truer pædagogernes tid til samarbejdet. Ligeledes ses udfordringer i ny teknologi; hvor vigtig dialog om barnets trivsel kan blive misforstået og overset både grundet tiden og teknologien, men måske særligt grundet accelerationen af social forandring, der kan gøre os 'døve' eller 'blinde' over for det der bliver kommunikeret.

Rammen for familien og familiens ramme som faktor for børns trivsel

Sidste citat i afsnittet ovenfor kan også pege i retning af, at den åbne dialog mellem pædagoger og forældre kan udfordre forældrenes egen samvittighed. Forældreskabet er, på lige fod med alt andet i konkurrencestaten, en konkurrence om at være nyttig for samfundet. Hvis ens barn ikke lever op til denne nyttighed, så kan det være rigtig sårbart for forældrene, og i værste fald vil en uigenkendelighed kunne opleves af egen forståelse af sig selv som forældre og der igennem af sig selv i verden (Rosa, 2014, s. 95). Derpå kan fokus på børnenes trivsel blive undermineret i forældrenes higen efter at være de perfekte forældre. Altså en 'kappestrid' om succesfulde, for konkurrencestaten, børn (Rosa, 2014, s. 34). Derudover kan der være risiko for en oplevelse af fremmedgørelse over for handlinger hos forældrene, hvis de ikke lykkes

med at gøre barnet konkurrencedygtig og 'trivsels'-nyttig. Samtidig kan barnet, som ikke, i sin relation til sine forældre, bliver mødt i sine udfordringer, opleve at føle sig fremmedgjort over for sig andre og sig selv og på den måde oplever mindsket trivsel og sågar mistrivsel.

Forældrenes kappestrid om succes, under den neoliberalistiske logik og konkurrencestat, ses også i ønsket om at sætte barren (for) højt i bestræbelsen på det perfekte forældreskab:

P2: "Og så er der altså også de forældre der stadig har et eller andet autoritetstro over for pædagoger (...) de tør nogle gange ikke at være sig selv (...)

I: Så du oplever at nogle af forældrene er bange for ikke at leve op til [deres eget forældreskab]?

P2: Ja til de korrekte forældreskaber, (...) så det at de sætter baren ret højt for dem selv" (bilag 7.2)

Citatet bliver igen et eksempel på, at forældrene har et brændende ønske om at være korrekte og perfekte i deres forældreskab. Udfordringerne opstår, når acceleration af social forandring øger forandringstempoet for, hvordan 'korrekt' og 'perfekt' forældreskab faktisk skal se ud. Med forandringen kan forældrene i kortere tid end tidligere trække på deres erfaringer, og derfor kan higen efter det perfekte forældreskab øge ustabiliteten i forældrenes adfærdsmønstre (Rosa, 2014, s. 22-26). Denne opfattelse, som forældrene kan have af, at de skal leve op til en særlig måde at være familie på, oplever Pædagog 3 også som en faktor der kan udfordre på børnenes trivsel:

P3: "(...) Men det kan også være, altså det synes jeg jævnligt at jeg oplever - Øhm, det er ikke et særsyn - En idé om at vi er familie på denne her måde, øhm , som betyder at vi skal til de her arrangementer, eller vi gør familie på denne her måde - Øhm , og det kan altså også bringe børnene på kanten af trivsel, hvis det er nogle børn som ikke rigtig kan være i det" (bilag 7.3)

I citatet gør pædagogen opmærksom på sin opfattelse af, at børn er forskellige og trives i forskellige rammer. I næste citat følger den samme pædagog op med, at der ligger et ansvar hos forældrene i at se, hvilke rammer deres barn og barnets trivsel da kræver:

P3: *“(...) jeg oplever at øhm - at der kan være stor forskel på hvor dygtige forældre er til at se lige præcis det barn de har og give slip på den forestilling om hvad det kan være at være en familie, øhm - Hvis forældre kan det og kan tilrettelægge deres familieliv efter det barn de har, så er det bare “thumbs up!” - Og det kan jo være svært af forskellige årsager, tænker jeg. Det kan jo både være nogle samfundsmæssige rammer, som gør at vi “skal” arbejde så meget her - hvis det var det der fik barnet til ikke at trives helt så godt” (bilag 7.3)*

Med forståelsen for sit eget barns trivselsramme bliver det vigtigt for forældrene at kunne skabe det rette rum eller den rette ramme for at motivere barnet til egen kompetenceudvikling (Pedersen, 2014, s. 31). Udfordringen for barnets trivsel opstår særligt, når børnenes særlige trivselsramme skaber konflikt med den ramme, som forældrene har en forståelse af, er den korrekte ramme for en familie i konkurrencesamfundet. Her kan det da i værste fald stå mellem at skabe en oplevelse af fremmedgørelse over for deres handlinger hos forældrene på den ene side, hvis forældrene accepterer at må stå af ‘hamsterhjulet’ for at imødekomme sit barns trivselsbehov, eller at man (ufrivilligt) giver sit barn oplevelsen af selvforskyldt nederlag (Rosa, 2014, s. 115), som kan opleves som fremmedgørelse af sig selv, fordi barnet ikke selv formår at kompetenceudvikle under den ramme, barnet bliver sat i (Pedersen, 2014, s. 31).

Forældrenes ansvar for valget af daginstitution

Med empirien fra surveyundersøgelsens åbne spørgsmål tegner der sig et billede af, at nogle af forældrene netop, som i afsnittet ovenover, har forsøgt at have deres børns trivselsramme i tankerne ved valg af daginstitution. Følgende citater er svar på, hvordan forældrene har det med at aflevere deres barn i daginstitutionen, og alle tre citater er af forældre, der har valgt en selvejende børnehave med plads til 30 børn:

“Fordi vi har valgt en lille god institution. Som har nogle værdier, de ikke går på kompromis med. Personalet er dedikerede, nærværende, interesserede og inkluderende.” (bilag 4)

“Fordi de gør meget ud af forældresamarbejdet, der er mulighed for at man som forældre kan sidde med sit barn til morgenmaden, der er tid til at aflevere, alle forældre kender hinanden pga. det tætte samarbejde med børnehaven og de voksne er nærværende og utroligt søde.” (bilag 4)

“Jeg har fuldstændig tillid til personalet i daginstitutionen - men det er også en institution vi har aktivt tilvalgt og deltaget aktivt i igennem snart tre børns institutionsliv. Jeg føler altid fuld forståelse for, hvis jeg har travlt eller det er svært - jeg føler mig aldrig ‘dømt’ af personalet. De afkoder mig og mit barn og støtter kompetent til at gøre situationen bedre. Og så følger de altid op, hvis det feks har været en særlig svær periode ifht aflevering (efter sygdom feks)” (bilag 4)

Citaterne viser, at der er nogle forældre, der aktivt vælger daginstitutioner på baggrund af deres kendskab til deres eget barn, og de rammer børnene har brug for for at kunne trives. Jeg synes dog at der er noget særlig interessant ved tredje citat, hvor forælderen fokuserer på sin tillid til daginstitutionen ligger i, at daginstitution ikke får forælderen til at føle sig dømt, når vedkommende selv oplever at have travlt eller har det svært (i hvad jeg formoder må være i måden vedkommende er forældre på). Altså at denne forældre ved valget af netop denne daginstitution stadig kan følge med den sociale acceleration i konkurrencesamfundet, uden at føle sig dømt for sine ‘nyttige’ valg for samfundet. Samtidig stoler forælderen på og oplever, at personalet i daginstitutionen kan afkode børnenes behov. Hvis dette er tilfældet, og daginstitutionen rent faktisk kan afkode, og handle på koderne for barnets trivsel, har denne forælder måske fundet ud af at skabe en ramme for sig selv, der gør det muligt at følge med accelerationen, uden at det bliver på kompromis af sit barns trivsel.

Familiens travlhed og indvirkningen på børnenes trivsel

Den travlhed som sidste citat i det tidligere afsnit omtaler, er vedkommende ikke ene om. Både forældre og pædagoger oplever, at travlhed er med til at sætte rammer for børnenes trivsel. Der ses blandt andet en travlhed i afleveringssituationerne af børnene, og hvordan det kan påvirke børnenes humør. De følgende citater er eksempler på forældrenes oplevelser af, hvorfor afleveringssituationer kan være svære for børnene:

“Træthed eller mental udmattet. Dårlig morgen (som ofte skyldes travle morgener med forældre der ikke har tid til at hjælpe eller se barnet)”
(bilag 4)

“Mig. At jeg er presset på tid, stor faktor” (bilag 4)

“(...) nogle gange fordi der ikke har været tid om morgenen til at møde vores børns behov fordi vi alle skal ud af døren til et særligt tidspunkt.”
(bilag 4)

Der ses her en oplevelse af, at forældrene selv er underlagt at være fortravlede. Denne fortravlethed kan måske skyldes, hvad Rosa kalder løftet om evigt liv. Altså forældre der, fordi *the sky is the limit* har så meget, de kan med deres liv. Dét sammenholdt med konkurrencen som drivhjul for social acceleration, så skal forældre kunne (i et individuelt perspektiv) konkurrere i alle ‘kategorier’ i alle domæner som de er en del af: *“uddannelsesgrader og erhvervsstillinger, indkomst, prangende forbrugsgoder, succes for ens børn, men også og vigtigst af alt om at få og holde på en partner og en kreds af gode venner”* (Rosa, 2014, s. 34). Barnet kan derfor også opleve, at der må gå tid fra ‘barnets tid’ med forældrene, da forældrene skal videre ud og konkurrere om at være værdifulde for konkurrencesamfundet, også selv om forældrene kan se, at de må efterlade børn, der er kede af det i en daginstitution. Travlheden og ønsket om at være den perfekte forælder i konkurrencesamfundet, bliver også bemærket hos pædagogerne:

P1: *“(...) Arh, hvis I har mulighed for det, måske bare give barnet en dag hjemme, og ikke sætte alt muligt for dagen, med zoologiskhave, tivoli og legeplads, det behøves man ikke altid, man kan også bare tage det stille og roligt, og være nærværende sammen med sit barn.”* (bilag 7.1)

P1: *“(...) jeg kan godt synes at de skal helt vildt meget - altså der er altid noget de skal, (...) dem der bliver hentet tidligt, de skal ikke bare hjem, eller sådan, de skal tit et eller andet andet. (...) Hvor jeg nogle gange tænker, altså et familieliv på den måde, er da meget. (...) Og hvor man*

nogle gange kommer til at tænke at børnene næsten kan have brug for en weekend oven på weekenden.” (bilag 7.1)

P3: “(...) jeg oplever rigtig rigtig rigtig mange forældre, langt de fleste, altså - er - fortravlede, på en eller anden måde. Det er jo sådan - man kan jo se det når folk træder ind på stuen, sådan det der - vilde blik, det kan jo lyde sådan lidt overdrevet, men man kan godt se; “UH”, vi kan ikke bare nå - og hvad som helst - “kom og så skal vi... ja, arh hyggeligt, arh dejligt... hmm, haft en god dag - ja fint, hej hej” - Øhm, og også om morgenen. - Jo jeg synes, at jeg oplever alt for mange fortravlede forældre, det gør jeg. - Der hvor jeg er nu, og også der hvor jeg har været tidligere - øhm, det gør jeg. - Jeg synes - at der er mange der giver udtryk for at det er svært at få enderne til at nå sammen som familie - hvad det nu så end er, den måde man er familie på - det er jo også meget forskelligt, hvad man har en idé om.” (bilag 7.3)

I: “Nu har du jo været i faget i et par år, oplever du at forældrene har fået mere travlt?”

P2: “Det har de, helt klart! Og en i årrække havde vuggestuebørn tit fri, det har de aldrig mere!” (bilag 7.2)

Delkonklusion

I afsnittet bliver det tydeligt, at konkurrencestaten med konkurrenceprincippet, spiller en stor rolle i forældrenes, og derfor også i børnenes hverdag. Forældrenes valg af måden at ‘gøre’ forældreskab på (her også valg eller fravalg af daginstitution) har en effekt på børnenes trivsel både positivt og negativt, men hos forældrene føles det ikke altid som om, at valget er deres eget at tage. Snarere føler forældrene, at de bliver bevidst eller ubevidst påduttet det, for samfundet, nyttige valg – et valg der desværre ikke altid har børnenes trivsel for øje, men i stedet præstation og konkurrence. Dertil kan opstå at børnenes trivsel kan komme i ‘klemme’ mellem fremmedgørelse af børnene kontra fremmedgørelse af forældrene, afhængig af forældrenes fokus og valg (nyttige eller ej).

Rammen for daginstitutionen og daginstitutionens ramme for trivsel

Ligesom rammen for familien påvirkes, bliver rammen i daginstitutionen også påvirket af den helt store samfundsramme. Det påvirker, hvordan pædagogerne kan sætte rammer for børnenes trivsel. Både den store ramme og mindre rammes indvirkning på småbørns trivsel i daginstitutionen vil blive belyst i det følgende afsnit.

Daginstitutionen har haft sit gennembrud under velfærdsstaten, samtidig med at mødrene kom på arbejdsmarkedet. Daginstitutionstanken er derfor også inspireret af velfærdsstatstanken om at gøre individet (barnet) til et demokratisk væsen og til en del af fællesskabet (Pedersen, 2011, s. 15, & Kampmann, 2017, s. 406-407, 419), men daginstitutionen, ligesom samfundsstrukturen udvikler sig:

P1: "Nogle af mine kollegaer har været (...) i den børnehave jeg er i, (...) mere end 30 år, rigtig dygtige også - og de siger jo også altså sådan noget; 'Børn har ændret sig', og det gør de, selvfølgelig ændre børn sig, børn er jo barn af sin tid, eller sådan, men de er sådan lidt; 'der er godt nok mange flere børn der har nogle udfordring', (...) Hvor jeg bare er sådan, men - altså i mine øjne er det rammerne, for det har også set anderledes ud i den børnehave jeg er i. Altså for nogle år tilbage, der var der kun 24 børn og pædagogerne havde flere timer, der var 2 fuldtidsstillinger - der kunne man lave altså - dele-op-aktiviteter - både formiddag og eftermiddag, altså, så tingene har jo set anderledes ud, så derfor tænker jeg heller ikke at de der børn har skilt sig ud, eller fyldt så meget, eller hvad skal man sige, på samme måde, fordi man har jo kunnet gøre mange flere af de ting, som hjælper dem" (bilag 7.1)

Citatet viser, hvordan oplevelsen af at børnenes ret til at blive set af de professionelle voksne med tiden er blevet mindre og mindre, eller snarere at flere og flere børn skal deles om færre voksentimer. Med Ove Kaj Pedersens teori om konkurrencestaten, bliver det tydeligt, at økonomismen, ligesom i resten af samfundet, også har fået tag i daginstitutionerne (Pedersen, 2011, s. 23). Det opleves i en sådan grad, at det, for pædagogerne, giver en følelse af at rammerne ikke længere tilgodeser børnenes behov, og gør det svært for pædagogerne at skabe

en pædagogisk ramme, der skal fremme børnenes trivsel. I stedet får man en børnefabrik, der på effektiv vis, producerer, for samfundet, nyttige konkurrencedygtige små børn. Altså går man fra en samfundsramme med fokus på stabilitet til i stedet hele tiden at være dynamisk (Pedersen, 2011, s. 12).

Manglen på hænder, der skal kunne varetage og sætte rammer for børnenes trivsel, har forældrene også lagt mærke til, og nogle forældre har netop grundet denne mangel valgt daginstitutionen fra:

“Jeg valgte dagpleje grundet den dårlige normering i vuggestuerne.”
(bilag 4)

“Jeg ved de er pressede i børnehaven, med langtidssygemeldinger og papirarbejde og manglende hænder.” (bilag 4)

“Der har været situationer hvor jeg ikke har kunnet se genkendelige voksne, ikke kun på stuen, men sådan mere i hele huset, det har min store dreng ikke brudt sig om, og det har jeg jo heller ikke. Der har nogle gange været skrevet ud på aula at det er svært at få bemanningen til at række” (bilag 4)

Derpå kan manglende pædagoger i daginstitutionerne under konkurrencestaten ses ud fra et økonomisk perspektiv. Rosa vil da pege på, at konkurrencen bliver et drivhjul for accelerationen; hvor børnene nu kan ses som en ydelse. Tanken om; at jo flere ydelser per tidsenhed jo bedre, bliver konkurrencestatens mål for daginstitutionerne, altså; jo flere børn igennem samme mængde hænder, jo bedre (Rosa, 2014, s. 35), men oplevelsen hos forældrene og pædagogerne er ikke, at det er bedre for børnene og deres trivsel.

I citatet nedenfor ses en forælder der har fravalgt daginstitutionen ud fra egen pædagogisk erfaring:

“Jeg har selv været i daginstitution i flere år, og der er ingen børn under 2 år som har godt af at være afsted som situationen er nu. En dag sad jeg og tænkte “hmm det er mærkeligt, mit barn har langt mere brug for hjælp end hvad jeg husker de havde i vuggestuen” og så slog det mig, at

det jo ikke er fordi de ikke har behov, men de giver op og trækker sig. For når man er 3, ofte kun 2 til 12 små børn, så er der bare ikke tid og mulighed. (...) Jeg vil ikke risikere at ofre mit barns psyke og selvværd ved at sende det for tidligt i dårligt bemandede institutioner.” (bilag 4)

I citatet ytrer en mor, med erfaring fra daginstitutionsfaget, sin bekymring for daginstitutionen og for den ramme, som er blevet presset ned over daginstitutionen, og som efterfølgende får indflydelse på den ramme som daginstitutionen sætter for børnene og deres trivsel. En ramme som, i moderens øjne, kan påvirke børnenes psyke og selvværd, og med Rosas forståelse, give børnene en oplevelse af at føle sig fremmedgjorte for dem selv og den verden de er en del af. Det er til gengæld ikke kun forældrene, der er bekymrede for daginstitutionernes ramme for trivsel af deres børn.

En pædagog beskriver rammerne som skræmmende fordi at rammerne ikke længere fremmer børnenes trivsel, men snarere tværtimod. Dertil tilføjer pædagogen, at det ikke længere ‘kun’ er de børn, som man normalt ville kategorisere som værende i 'klassisk udsathed'(Görlich, Pless, Katznelson & Graversen, 2019) som lader sig negativt påvirke af rammerne:

P3: “Det er megaskræmmende [at flere små børn ikke oplever at kunne trives under samfundsrammen], (...) og tænker på og får sådan lidt; ‘hvordan kan vi sådan hjælpe det på vej’ - (...) børnene er helt almindelige ressourcestærke familier, (...) det er ikke nogle der sådan er på kanten af et eller andet socialt noget. - Det er sådan helt almindelige - eller (...) som folk er flest.

(...) jamen de er bare gearet forskelligt til at trives i det her. Og selvfølgelig kan man arbejde med det og bedre det og - det tænker jeg sagtens at man kan. - Men nogle gange kan det også være at man står og tænker; vi er for få til at nå rundt omkring det hele.” (bilag 7.3)

Derpå ser pædagogen at flere af børnene ikke trives i samfundsrammen, men hun giver også udtryk for, at børnene som individer trives forskelligt i forskellige situationer. Trivsel bliver da subjektiv, afhængig af det levede (uanset ens alder) liv. Ligeledes ser Rosa at det, man forbinder med det ‘det gode liv’, netop er individuelt (Rosa, 2018, s. 39-41).

Den samme pædagog ser derfor også, med sin forståelse af trivsel som en subjektiv oplevelse, at det bliver hendes pædagogiske opgave at 'fordele' ressourcerne med tanke på, at nogle har brug for en særlig trivselsfremmende-ramme:

P3: *"(...) så kan man som pædagog have en forståelse af at vi skal give alle børnene det samme, eller at de skal have lige - arh - det kan vi ikke altså, med de ressourcer der er nu, tænker jeg - så bliver det jo en pædagogisk opgave at kunne sige; 'okay vi skal have lidt mere herover', for at kunne højne deres trivsel."* (bilag 7.3)

Det bliver derfor pædagogens ansvar at se alle børnene og med sine kvalifikationer bestemme, hvem af børnene der har (mest) brug for ekstra trivselsfremme. Samtidig bliver det den enkelte daginstitution eller pædagog's ansvar, med de få ressourcer, både tidsmæssigt og økonomisk, at skabe en tilpasset ramme for trivselsfremme til denne specifikke børnegruppe. Pedersen taler om at individet skal motiveres til engagement i egen kompetenceudvikling (Pedersen, 2014, s. 31). Det er netop denne motivation som pædagogerne, i daginstitutionerne, forsøger at sørge for, men med den store økonomiske ramme må der prioriteres. Prioriteringen betyder derfor, at rammerne for at motivere til egen kompetenceudvikling (og derigennem barnets trivsel), bliver med fokus på de børn, som pædagogerne vurderer, er mindst i trivsel. Derfor opstår der også en forventning, om at børn som umiddelbart, af pædagogerne vurderes at være i trivsel (eller i hvert fald i bedre trivsel, end dem der oplever mindst trivsel), må sørge for sig selv uden den daglige pædagogiske motivation eller i hvert fald med langt mindre pædagogisk motivation.

Ud fra den tanke, bliver det derfor vigtigt, at forældrene, som beskrevet i det tidligere afsnit, har tilpasset en trivselsramme i familien, der tilgodeser barnet, så barnet derigennem er engageret i sin egen trivsel. Hvis det er tilfældet, er der mulighed for at barnet kan opleve trivsel på tværs af domænerne, også selvom rammen ikke bliver tilpasset det samme barn i daginstitutionen. Hvis barnet derimod ikke formår at skabe sin egen trivsel, eller ikke fungerer under den ramme som pædagogerne har mulighed for at sætte for trivselsfremme i et pædagogisk perspektiv, så er der igen risiko for at barnet vil opleve nederlag. Barnet kan opleve at føle skyld og skam over sin egen 'ulykke' ved ikke at trives i daginstitutionens ramme, og derpå opleve sig selv fremmedgjort for sine handlinger, sig selv og derfor også i verden (Rosa, 2014, s. 115).

Flygtig forandring i daginstitutionen og den førte pædagogik

Ud over den økonomiske 'synder' i forhold til manglende hænder og tid hos børnene i daginstitutionen, danner der sig også et billede af, at den faktiske tid bliver brugt på andre 'ting' end at gøre pædagogik med børnene:

P3: *"(...) de 37 timer er jo de samme, men nu er jeg nødt til at lave et helt masse andre opgaver end jeg gjorde da jeg var pædagog tilbage i 2002 for eksempel."* (bilag 7.3)

Pædagogers opgaver er altså ikke længere 'bare' at sætte den pædagogiske ramme for børnene i daginstitutionerne, der er kommet flere opgaver til, og mange af dem foregår ved en skærm:

P3: *"Jamen, det kan være overleveringsmaterialer, altså produktion af forskellig skriftligt materiale. Øhm, og så tror jeg også at for en del pædagoger, der er det at tingene foregår digitalt, det er virkelig blevet en barriere. (...) [få] pædagoger der er vant til at sidde og arbejde bag en computer, så det der med at skulle hen og tænde for en computer og logge ind i et system, og gøre noget derinde, (...) for nogen bliver det altså en stor barriere. - men det er jo ikke for de nyuddannede, det er for de garvede. Øhm, så jo, jeg synes klart at man er nødt til at bruge tid på nogle andre ting end man var tidligere. (bilag 7.3)*

Der er altså et billede af, at pædagogernes opgaver bliver flere og flere, og at særligt de ældre pædagoger kan have svært ved at følge med den teknologiske udvikling. Dertil oplyser pædagogerne også, at de oplever en forhastet og ikke gennemtænkt udrulning af nye pædagogiske tiltag og handleplaner.

P2: *"Det skal du, det får du jo hele tiden [nye tiltag at forholde sig til, udstykket af kommunen] - mere eller mindre får du hele tiden noget nyt."*

I: *"Og hvad er oplevelsen af det her nye?"*

P2: *"At det bliver ikke færdigt, det bliver kastet op i luften, og så bliver det aldrig grebet igen. Så hænger det og flagrer der, (...) 'Jamen hvor*

er tiden til, at vi kan gøre det' - for hvis tiden ikke er til det, så falder det til jorden.” (bilag 7.2)

P1: *“(...) sprogtest laver de om hele tiden, så man har skulle sprogteste alle, altså hvert år, nu er de gået lidt tilbage til at man sprogtester der hvor man.. når de er 3, og så er jeg usikker på om de har tilbagetrasket om man skal teste inden skole, (...) det har været sådan lidt frem og tilbage.*” (bilag 7.1)

P1: *“Ja, og det der TOPI [Tidlig Opsporing og Indsats], det er også lavet lidt om i hvad det betyder. Så man troede lige at man havde den, og så er det sådan “nu har vi lige ændret lidt i betydningen af ... og så..” Okay, så sætter vi os lige ind i det også.*” (bilag 7.1)

P3: *“Ej det [pædagogiske handleplaner] er noget der bliver skiftet rigtig tit. (...) jeg har aldrig oplevet at der har været nok tid til at få implementeret i bund (...)*”

I: *“(...) men er det blevet værre, eller har det [hyppige udskiftning af pædagogiske handleplaner] hele tiden været der?”*

P3: *“Nej, jeg synes det er blevet værre (...) jeg ved fra folk der har været i Københavns kommune i mange år, (...) ‘sådan her har det ikke altid været’, øhm, og tidligere (...) blev ledere og pædagoger inviteret til at kunne kvalificere tingene. Og det har jeg ikke oplevet at det har været, i de fem år jeg har været her.*

Og det må du gerne citere mig for; ‘nedlæg Fagligt Center, så ville Københavns kommune blive meget bedre - I kid you not’ - og tage nogle ledere og nogle pædagoger ind - al ære og respekt til djøf’er, men de har altså aldrig været i en pædagogisk praksis (...) Et lille eksempel, (...) Recourseforum, som er virkelig godt, hvor der sidder psykolog og tale-høre-konsulent og støttepædagog og så kan sundhedsplejersken inviteres med ved behov - (...) [til at observere eller komme med sparring] super godt tiltag! Udtænkt af fagligt center, ‘yes’ tænker man, perfekt. Og så er det sådan, det er en lille bitte ting Kia, men det er så sigende synes jeg, tidspunktet ligger så dårligt - [en vuggestue] (...)

havde fået tid fra kl 12-13.30, og lederen måtte pointere; 'jamen der kan jo aldrig observeres, fordi en vuggestue på det her tidspunkt, der sover børnene' - (...) så bliver det bare lidt den der oplevelse ude i praksis; 'årh vi kan ikke rigtig bruge det til noget fordi, de kan ikke engang finde ud af at lægge tidspunkterne rigtig, altså.''' (bilag 7.3)

Pædagogerne oplever at bruge tid på nye pædagogiske tiltag og handleplaner, og inden de rigtig bliver implementeret, bliver de alligevel ændret eller helt afskrevet, så endnu nyere tiltag kan komme til. Skiftet i handleplaner kan skyldes det forandringstempo, som Rosa ser i accelerationen af social forandring, hvor øget forandring i holdninger og værdier gør, at individet, her pædagogen, ikke kan trække på sine erfaringer, når vedkommende skal orientere sig i handleplaner og pædagogiske tiltag (Rosa, 2014, s. 22-26). Hvilket igen betyder, at de skal bruge stadig mere tid på de nye handleplaner, tid de så ikke kan bruge sammen med børnene, og jo derfor heller ikke tid til at sætte trivselsfremmende rammer op for børnene.

Ligesom en pædagog nævnte i et tidligere citat; at hun særligt ser en udfordring hos de ældre pædagoger når det drejer sig om at implementere teknologi i den pædagogiske hverdag, ser pædagogen også, at der opstår særlige udfordringer hos de ældre pædagoger i forandringstempoet af handleplaner og nye tiltag:

P3: " (...) jeg tror; jo mere erfaren man er (...) jo mere sårbar bliver man. Øhm, altså som nyuddannet (...) '(...) der er rigtig meget jeg skal lære' - hvor som erfaren kan man godt få det sådan; 'Jamen jeg har jo prøvet en masse, og sådan noget, og ved ligesom hvad det her drejer sig om' (...) men man får tacklet nogle ting hvor man måske godt kunne se; "Ej okay, det var ikke så flot det der. Altså det havde den helt modsatte effekt af hvad der egentlig var meningen at jeg skulle gøre." (bilag 7.3)

Der er altså en oplevelse af en særlig udsathed for de ældre, i forhold til accelerationen af både teknologi, og accelerationen af social forandring. Og hvis det er tilfældet, er der risiko for at ældre pædagoger vil opleve at føle sig fremmedgjorte over for handlinger og over for sig selv. Det er dog ikke kun de ældre pædagoger, der kan blive udfordret af handletvang og hurtig omstilling, i følgende citat fortæller pædagogen om, hvor ofte man i institutionen er nødt til at gentænke den planlagte pædagogiske struktur for den enkelte dag.

P3: *“Ja, det [at man er nødt til at gentænke pædagogisk praksis og strukturen for dagen] sker jævnligt. Øhm, jeg synes det sker jævnligt, og det er jo meget forskelligt hvordan man har det med det, som voksen. Øh, nogle kan jo sagtens være i det, og nogle synes jo virkelig at det er irriterende og svært at være i, men ja jo jeg synes det sker jævnligt, og det sker for tit.”* (bilag 7.3)

Pædagogen giver udtryk for, at det ikke er alle pædagoger der fungerer lige godt under det skifte, der ellers ofte er i en daginstitution, så ofte at det er pædagogens vurdering, at det er for ofte. En anden pædagog beskriver også, at hun oplever flere og flere pædagoger som trætte og udrændte, og at udrændte pædagoger ikke kan bidrage til at fremme trivselsrammen for børnene. Ved et spørgsmål om, hvad hun tænker, der kunne hæve den generelle trivsel hos børnene i daginstitutionen, svarer vedkommende:

P2: *“(…) hvis du har nogle pædagoger der ikke er udrændte. Hvis du har pædagoger der møder ind om morgenen og siger; “Årh, hvor er jeg træt” - så glem det. (...) Der er mange der er trætte pædagoger.”*

I: *“Hvad tror du det skyldes?”*

P2: *“Jamen de er kørt ned, tror jeg.”*

I: *“Står de til at redde?”*

P2: *“Neej.. ikke - Mange gør nok ikke, jeg tror de har opgivet - det tror jeg faktisk at mange har.”* (bilag 7.2)

Pædagog 3 ser denne udrændthed blandt sine kollegaer som noget, der kunne være undgået gennem refleksion af egne og kollegers handlemuligheder. Pædagog 3 giver altså udtryk for at vores relation og forståelse af egne og andres handlinger kan mindske risikoen for individets, pædagogens, fremmedgjorthed over for handlinger, men også overfor andre og sig selv (Rosa, 2014, 104 & 111).

P3: *“Jamen hvis man skal skabe et rum for refleksion, så er man nødt til rent fysisk at have noget tid til at gøre det, øhm, fordi den der hen over hovedet på børnene, det bliver også sådan noget - det er virkelig*

mærkeligt at skulle stå og - det kan man ikke, og det må man heller ikke, synes jeg. Det er jo helt uetisk. - Så ja, jeg tænker at hvis man skal have skabt denne her kultur der handler om at vi skal kunne kigge på vores praksis sammen og være nysgerrige på - sådan så at vi kan, altså have udvidet vores handlemuligheder, så det bliver anderledes næste gang vi står i samme situation, så kræver det fysisk at man har noget tid og rum til det - og jeg synes at hvis man kigger på pædagogers mulighed for det, så er den forsvindende lille - og ja, jeg synes det er rigtig ærgerligt. Det må jeg sige.” (bilag 7.3)

I citatet præsenterer Pædagog 3 en måde, hvorpå fremmedgørelse over for pædagogernes handlinger, for andre og for dem selv kunne mindskes eller undgås. Dog siger hun samtidigt, at denne måde ikke kan lade sig gøre under de rammer, som daginstitutionen fysisk er underlagt: Dialogen i relationen og refleksionen af handlemuligheder bliver ikke mulig grundet det manglende fysiske rum og den manglende tid.

Den sociale acceleration, der påvirker daginstitutionens rammer med manglende tid, bliver for en periode afløst af en tvungen nødvendighed: covid-19. Covid-19 som ramme i daginstitutionerne, giver pædagogerne en anden oplevelse af deres hverdag, hvor der er tid til at skabe rammer for trivselsfremme for børnene.

I: “ *[Hvad med pædagogernes] oplevelse af corona, gavtede det [kombinationen af færre børn og mere tid] også dem, tænker du?”*

P3: “*Ja er du sindssyg mand - Det var så rart, altså når man ser bort fra corona delen. Alle italesatte det som; “Ej hvor er det dejligt, jeg ved at jeg skal være hér - jeg kan være hér hele tiden - jeg skal ikke alt muligt - Det er lige her jeg er, og det er her jeg skal være hele dagen - slut, færdig, punktum” - Der er ikke noget med møder ud af huset, eller “vi skal lige, og så er der.. og jeg skal i øvrigt også”, “nej, du skal være her, og du skal være sammen med de her børn”, sæt i gang. - Alle synes at det var virkelig dejligt! Og det var ikke kun i vores institution - det galt - det var hele vejen rundt - alle ledere som jeg snakkede med synes; “ej pædagogerne, de synes bare - ‘yes hvor er det fedt der her’” - fordi det er jo sådan det skal være hver dag!” (bilag 7.3)*

Citatet bliver et eksempel på det modsatte af fremmedgørelse af individet over for handlinger. Her skal pædagogerne ikke tænke på alt det der *bør* gøres, men de kan i stedet fokusere på det, de faktisk har lyst til sammen med børnene, deres kerneområde (Rosa, 2014,103). Sammen med oplevelse af integritet af sine handlinger oplever pædagogerne nu også integritet af sig selv (Rosa, 2014, s. 105 & 111).

Delkonklusion

Det bliver tydeligt at daginstitutioner er underlagt staten, og derfor bliver den pædagogiske ramme, derfor bliver det at skabe trivselsfremme for børnene i daginstitutionen også underlagt og påvirket af økonomiske fokus i samfundet. Den sociale acceleration; fornemmelsen af at opgaverne bliver flere og flere, men ikke flere voksne til at varetage dem, manglende rum til refleksion over egne handlinger og ny teknologi og handleplaner som man hele tiden skal kunne sætte sig ind i, kun for at det bliver afløst af noget nyt man skal sætte sig ind i. Pædagogerne kan ende med at blive påvirket i en sådan grad, at de kan opleve sig fremmedgjorte over for både deres handlinger og dem selv og andre.

Covid-19 en ramme for resonans

Citaterne viser altså, at forældrene og pædagogerne bliver pålagt en samfundsramme af konkurrencestaten, som bevidst eller ubevidst påvirker den ramme, der bliver lagt ned over børnene og deres trivsel. I det følgende vil jeg belyse, hvordan trivselsfremmende rammer kan se ud, dette med baggrund i pædagogernes oplevelser af deres egen praksis under covid-19.

P3: *“Jamen, helt vildt! (...) Der var klar forskel på de børn som man ville sige var på kanten af trivsel, eller i decideres mistrivsel, de havde det godt - og det var ikke fordi der var alle mulige tiltag og handleplaner eller alt muligt - det var fordi der var nok voksne til børnene, og der var plads til børnene - der var jo kun halvdelen af hvad der plejede at være. - Så de der to ting kombineret.”* (bilag 7.3)

P2: *“Det var højere [børnenes oplevede trivsel], og det var da fordi vi var så mange voksne og så få børn. Altså, det var jo en gave at gå på tur med 2 voksne og 4 børn. Og du kunne mange andre ting, og du blev ikke forstyrret, som du nogle gange gør når du fx sidder og*

spiller et spil. Her kunne du bare sidde, du var der for dem hele tiden. Og vi skulle ikke dække ind, for vi

måtte ikke gå ind og blande os med andre stuer, og de blev ikke afbrudt af andre børn og der var ingen konflikter og.. Altså, det var jo fuldkommen en gave for de børn der faktisk var her i institutionen. Det er lidt tankevækkende. Ikke. Og man skulle være meget ude af huset, ikke - altså hvem vi ikke har mødt og snakket med af pølsevogne og alt muligt andet på vejen, de synes jo det var en fest, ungerne. (...) Det nød de godt af de børn, ja. Der var vi 3 voksne og 6 børn. Vi spiser når vi spiser lidt.. Altså ikke Laissez Fair, på den måde, men alligevel Det kan godt være vi er hjemme 10 minutter senere, og smurte noget mad som vi tog med, og sådan noget. De nød det bare. Børnene kunne få lov at lege færdige; 'vi går bare når I er færdige, ikke.' (bilag 7.2)

Pædagog 1 gør mig også opmærksom på, hvad hun oplevede at covid-19-rammen kunne for børnenes trivsel, i en samtale som ellers handlede om at, hun oplever mange konflikter mellem børnene i daginstitutionen, og den effekt hun ser det har på børnene.

P1: *"(...) men det er jo bare det at hvis der er mange af dem [konflikter mellem børnene], altså så barnet også får den opfattelse af sig selv 'jeg er sådan en der hele tiden er i konflikt' - eller - så altså, selvfølgelig er man i konflikter, man kan jo aldrig undgå konflikter helt, men det er altså hyppigheden af konflikterne jeg synes der kan virke ind på barnets trivsel - ja. Og altså jeg kunne jo bare se, da der var corona nedlukning, og da vi var på arbejde, der var vi 2 voksne til 6 børn, og det var så fantastisk og som sagt havde jeg nogle børn som egentlig - måske havde fået et rødt kryds, som vi arbejdede med, men nogle ting og sådan noget - thh.. Der var ingen ting. Der var ingen ting når man havde 2 voksne og 6 børn, altså så kunne man både nå at hjælpe inden der kom for meget konflikt og så endte barnet jo næsten ikke med at være i konflikt, altså andet end det helt almindelige læring. De fik jo netop oplevelsen af at de selv godt kunne klare konflikter, altså de voksede ligesom af - de var ikke i konstant konflikt her, konflikt her, konflikt her.. De var ligesom; "Nå okay, denne her konflikt kunne jeg godt løse", og*

så kunne der godt leges med det andet barn, og det var jo så fordi at man var der rigtig meget, som voksen og kunne støtte op, eller holde lidt tilbage, og se hvordan de selv håndterede.” (bilag 7.1)

Det bliver tydeligt at alle tre pædagoger havde en oplevelse af, at børnene trives bedre, under den ramme som covid-19 ender med at tvinge ned over daginstitutionerne. De beskriver, hvordan normeringen og ratioen mellem børn og voksne åbner op for aktiviteter, hvor børn og voksne sammen kan fordybe sig. Ligeledes gør smittefaren, at de voksne er 'fastlåste' sammen med deres børnegruppe, og derfor ikke kan dække ind for andre ved sygdom, eller ordne andet uden for stuen, hvilket også skaber tid og mulighed for at tilpasse en trivselsramme til de enkelte børn. Der bliver altså mulighed for at skabe en ramme, der kan gøre børnene åbne for resonans, hvor de voksne har mulighed for at være til rådighed, og via 'svingninger' med børnene, kunne give børnene en følelse af at være *“trygge i en verden, der svarer og kommer dem i møde”* (Rosa, 2021, s. 40).

Det sidste citat, af Pædagog 1, viser også hvordan de voksne under covid-19 havde mulighed for at se børnene, og vurdere børnenes behov, også når behovet var mindre 'overvågning', og voksenkontakt. Dette taler ind i min, inspireret af Anette Boye Kochs, trivselsforståelse, hvor det bliver klart at børnenes trivsel ikke kan *“eksistere uafhængig af voksne”* (Koch, 2013, s.V). I stedet opstår trivslen netop, hvor de voksne forstår at skabe en ramme eller et rum, hvor børnene kan udfordre reglerne og rammerne, men *“samtidig bibeholde en god relation til både børn og voksne”* (Koch, 2013, s. V). Når det lykkes at skabe rammer, der udvikler børnenes *balancekompetence*, er rammerne derfor trivselsfremmende.

Delkonklusion

Med covid-19-rammen, som for en stund, hvis ikke forandrede, så i hvert fald udfordrede vores sociale verdensforhold (Rosa, 2021, s. 38), så bliver det muligt for pædagogerne at skabe rammer i daginstitutionen, som giver børnene mulighed for at opleve at trives og resonere. Når rammen åbner op for, at børnene føler sig set og 'grebet' af pædagogerne, og når normeringen er 'god', så bliver konkurrencen om at blive set, hørt og støtte til næste udviklingstrin også mindre (Rosa, 2018, s. 50). Derpå vil børnene kunne være åbne og sårbare (Rosa, 2018, s. 48), overfor 'svingningerne' og rammen giver da børnene mulighed for at resonere og derigennem fremme børnenes trivsel.

Diskussion

I følgende afsnit vil jeg diskutere nogle af opmærksomhedspunkterne, som er opstået gennem analysen af min indsamlede empiri. Dernæst vil jeg diskutere nogle af de metodiske valg jeg har gjort mig i specialet.

Begrebsforståelse

Ud over den knappe tid og det manglende fysiske rum, som analysen peger på, kan være en synder for den gode dialog mellem pædagoger og forældre, kan også argumenteres for, at pædagoger og forældre oplever sig fremmedgjorte over for en selv og andre, Rosa mener netop at accelerationen kan føre til erodering af individets eget engagement. Han ser, at individet oplever verden bestående af en masse flygtige møder med mange mennesker, over en kort tidsperiode, f.eks. når vi rejser med offentlig transport, svarer på mail, og taler i telefon. Med psykolog Kenneth Gergen peger Rosa på, at individet kan opleve social overmætning (Rosa, 2014, s. 109-110). Social overmætning, der kan føre til at vi ikke længere virkelig relaterer til hinanden, og når vi føler tidspres, bliver det kun det absolut mest nødvendige vi tager del i. Man skulle jo tro at vores børns trivsel er det mest nødvendige, men hvad med sprogtest, deres søvn (for børns søvn om dagen påvirker nattesøvnen hos børn og forældre, hvilket resulterer i mere tidspres hos forældrene), og hvad børnene har spist i løbet af dagen. Dertil bliver det med mad og søvn også langt mere konkret end barnets trivsel.

Analysen viser, at trivselsbegrebet kan forstås forskelligt: forældrene giver i deres forståelse af deres eget barns trivsel udtryk for trivsel som noget statisk, hvor det hos pædagogerne bliver opfattet dynamisk. Derpå kan der opstå yderligere udfordringer i dialogen og samarbejdet. Et samarbejde som analysen viser, allerede er udfordret.

I sin ph.d. beskriver Anette Boye Koch, hvordan forskning *i* og studier *af* børns trivsel definerer trivselsbegrebet forskelligt (Koch, 2013, s. 3) og forsknings- og udviklingschef, VIA University College, Andreas Rasch-Christensen, udtrykker i en kommentar til Altinget.dk, at trivselsbegrebet er et elastisk begreb (Rasch-Christensen, 2023). Et begreb der forstås og belyses på forskellige måder og fra forskellige perspektiver. Jeg er derfor også enig med Rasch-Christensen, når han ser, at en skarpere forståelse af trivselsbegrebet er afgørende for arbejdet med at kunne identificere og skabe de rette trivselsindsatser for børnene (Rasch-Christensen, 2023). Hvis dialogen vedrørende småbørns trivselsfremme rent faktisk skal rykke børnenes trivsel i en positiv retning, er vi nødt til at definere begrebet. Når analysen samtidig viser, at

den sociale acceleration ikke skaber tid og rum nok til dialogen mellem forældre og pædagoger, så er der nødt til i det mindste at være en klar forståelse for, hvad der menes, når parterne taler om småbørns trivsel (EVA, 2016, s. 23).

Jeg vil opfordre til at man definerer trivsel, med fokus på trivsel som en subjektiv oplevelse, inspireret af Eeva Sointu (2004) og Sundhedsstyrelsens definition af mental sundhed (SST, u.å) og ikke med fokus på, hvad der er 'nyttigt' for konkurrencestaten. Samtidig vil jeg lægge vægt på vigtigheden af andres rolle i oplevelsen af egen trivsel, hos barnet, inspireret af Koch (2013) om god balancekompetence, i spændet mellem at udfordre regler og rammer, samtidig med, at barnet bibeholder den gode relation til de voksne. Ifølge Rosa kan det accelererende samfund ikke stoppes (Rosa, 2014, s. 39), men ved at definere begrebet, kan vi tage en af udfordringerne ud af samarbejdet mellem forældre og pædagoger, og derigennem styrke de trivselsfremmende rammer for børnene.

Kan fremmedgjorte trivselsfremme?

Det bliver tydeligt i analysen, at forældre og pædagoger rammesætter børnenes trivsel ud fra den ramme, som forældre og pædagoger selv er rammesat under; samfundsrammen. I analysen kommer det også frem, at ikke alle forældre, og særligt at flere pædagoger, ikke oplever at kunne trives i og under samfundsrammen. Nogle kan endda ende med at opleve sig fremmedgjorte over for deres egne handlinger og overfor andre og sig selv. Nogle pædagoger bliver endda set som udbrændte, som Rosa netop omtaler udmattelse af selvet, og som i værste fald kan føre depression med sig (Rosa, 2014, s. 111). Men hvad sker der når de udbrændte pædagoger skal drive pædagogik, er det overhovedet muligt at trivselsfremme, hvis man ikke selv er i trivsel, kan man hælde fra en tom kop? Citater fra analysen bakker op om min bekymring:

Pædagog 2: *“Jeg skal kunne trives i mine omgivelser, for at jeg kan lære børnene at de kan trives, ellers er det nyttesløst.”*

Ligeledes ser Pædagog 3 vigtigheden i de voksnes trivsel, for at kunne styrke børnenes trivsel.

I: *“Det er meget interessant, så tænker du at hvis vi gerne vil højne børnenes trivsel, at vi så også er nødt til at højne trivslen hos pædagogerne og forældrene.”*

P3: *“Det er jeg slet ikke i tvivl om at man skal!”*

Dette bakkes op af Anthony Giddens, som ser omsorgspersonernes vigtighed for barnets trivsel og deres evne til at bekæmpe *eksistentiel angst*. Anthony Giddens ser 'omsorgspersonernes' (forældrenes og til dels pædagogernes) rammesætning som en *emotionel vaccine* (Giddens, 1991, s. 54).

Johnny Gaardsdal som er medlem af BUPL's forretningsudvalg, udtaler i en artikel til BUPL, at det stigende antal af sygemeldinger i pædagogfaget, og pædagoger der ikke ønsker at vende tilbage til faget efter endt sygdom, med frygt for at arbejdsvilkårene, ikke er blevet bedre. Dette vil yderligere have en effekt på arbejdsmiljøet for pædagogerne "og det faglige niveau og kvaliteten i arbejdet med børnene vil blive forværret yderligere" (Nørby, 2023).

Vi kan altså risikere, at konkurrencestaten, og den social acceleration som samfundsramme, skubber de voksne ud i fremmedgørelse, udbrændthed og depression, og dertil flugt fra faget. Derpå vil børnene ikke få mulighed for at opleve trivselsfremmende rammer. Tværtimod, med Giddens' forståelse, kan rammen eller den manglende rammesættelse af de voksne i stedet betyde at børnene kommer til at mangle den før omtalte emotionelle vaccine, og i stedet for trivsel vil børnene opleve fremmedgørelse og eksistentiel angst.

Specialets relevans

Hvorfor har jeg valgt et fokus for småbørn trivsel, når rapporten fra VIVE, Børn og unge i Danmark: Velfærd og trivsel 2022 (Ottosen, et al, 2022) ikke viser tydelige tegn på psykisk mistrivsel, hos den yngste aldersgrupper (3-årige) (Ottosen, et al, 2022, s. 8).

Det gør jeg, fordi jeg har erfaret i praksis, at noget er galt. Jeg har oplevet en ramme, der tog livsglæden, ved noget jeg ellers har holdt meget af i flere år, ud af arbejdet og samværet med børnene. Flere kollegaer måtte sygemeldes med stress, og enkelte vendte aldrig tilbage til faget. Denne oplevelse er jeg ikke alene med, en undersøgelse for BUPL viser netop at flere pædagoger ikke ønsker at vende tilbage til faget efter endt sygemelding (Nørby, 2023).

Psykolog og stressforsker Malene Friis Andersen ser også, at det er helt forståeligt, at en sygemeldt pædagog har svært ved at vende tilbage eller fravælger faget, når pædagogen ikke kan forvente at arbejdsforholdene i mellemtiden er blevet bedre, måske snarere tværtimod. (Nørby, 2023).

I rapporten fra VIVE er det dog forældrene, der har udfyldt spørgeskemaet på vegne af de 3- og 7-årige børn. Der kan diskuteres, om det giver det mest reelle billede af børnenes trivsel, når det er sagt, er det selvsagt forståeligt, at børnene ikke selv har været i stand til at udfylde

spørgeskemaerne. Ligeledes har jeg selv valgt børnene fra som informanter og respondenter i mit speciale, hvilket jeg har uddybet i mit metodekritiske afsnit.

Et andet argument for fokuset i mit speciale, rammerne for småbørns trivsel, er inspireret af Rasch-Christensens, som er inspireret af nobelpristager James Heckman, “nemlig at tidlige indsatser er bedre end senere” (Rasch-Christensen, 2023). Samtidig ser Rasch-Christensen at dagtilbudsområdet ikke har fået nok opmærksomhed i den generelle trivselsforskning (Rasch-Christensen, 2023), hvilket kan fremstå besynderligt, når nu trivsel bliver præsenteret som det første mål for dagtilbuddet, i dagtilbudsloven kapitel 1 §1. (Dagtilbudsloven, 2014, kapitel 1 §1)

VIVEs rapport og Sundhedsprofilen fra 2022 viser at mistrivlsen er stigende for samfundet, og at udviklingen er særlig stigende i ungdomsårene (Sundhedsstyrelsen & Statens Institut for Folkesundhed [SST & SIF], 2022). Når vi ikke kan bryde med konkurrencestaten og den sociale acceleration (Rosa, 2018, s. 39-41), så bliver det særlig vigtigt at have øje for, hvordan de voksne omkring de yngste børn bedst mulig løfter trivlsen og skaber rum, for at børnene får mulighed for at resonere.

Ud over at det er bedre med indsatser, der sættes i værk tidligere hellere end senere, så er det også relevant at have en forståelse af, hvordan rammerne i dag kan øge risikoen for fremtidens mistrivsel. For selv om der forsøges med flere tiltag, bl.a. ABC for mental sundhed (Koushede, 2018) for at bekæmpe mistrivlsen, og fremme trivlsen, så er mistrivlsen stigende (SST & SIF, 2022). Hvis flere og flere voksne mistrives, og føler sig fremmedgjorte for sig selv og verden, hvordan påvirker det så deres eventuelle børn? Der er tale om en ny udsathed i ungdommen (Görlich, Pless, Katznelson & Graversen, 2019), men kan vi risikere, sammen med en stigning i depressionsdiagnoser, at traditionel udsathed vil vokse i fremtiden. I så fald kan samfundsrammen, konkurrence, præstation og social acceleration i fremtiden fremskynde yderligere mistrivsel, da forskning viser at børn af forældre med depression er særligt udsatte for selv at komme på kant med samfundet og ende i mistrivsel (Görlich, et al, 2019; Petersen, A. 2019). Dette er selvfølgelig, for nu, bare gisninger for fremtiden, men jeg håber, at rammerne for trivsel, og også for småbørns trivsel, får en helt anden prioritering i vores samfund.

I mit forsøg på, at finde anden forskning inden for området, blev det tydeligt for mig, at forskningen der oftest bliver peget på, når vi taler om småbørns trivsel, primært er kvantitativ forskning, som i øvrigt pegede i en anden retning, end det jeg selv oplevede ude i felten. Hvordan finder man et sprog for det der opleves og erfares, hvis tallene viser det modsatte?

Derfor har det været vigtigt at bidrage til forskningsfeltet med en kvalitativ undersøgelse af oplevelsen af småbørns trivsel, og i hvordan rammerne, omkring børnene, opleves at påvirke deres trivsel.

Trivsel i en pandemi

Det bliver tydeligt igennem analysen, at social acceleration kan føre til *fremmedgørelse*. Uanset om fremmedgørelsen starter hos dem selv, hos forældrene eller hos pædagogerne, får fremmedgørelse en negativ påvirkning på små børns trivsel. I analysen bliver det også tydeligt, at et 'middel' mod fremmedgørelse er *resonans*. Analysen viser, at der hos pædagogerne, er en oplevelse af, at børnene trives bedre i daginstitutionen under corona. Den påtvungede ramme under corona skaber tid til fordybelse og samvær, og børnene oplever i langt mindre grad at blive afbrudt og skulle vente på en voksen. Ligeledes oplever pædagogerne at trives i rammerne, som gør, at pædagogerne ved, at de ikke kan blive bedt om at varetage akutte ekstra opgaver. Derpå giver det et billede af corona, som en positiv ramme med mulighed for resonans hos både børn og voksne, men i analysen tager jeg ikke højde for, hvordan forældrene har oplevet corona rammen. VIVEs rapport *Trivsel og hverdagsliv i danske småbørnsfamilier under covid-19-nedlukningen foråret 2020* (Hirani, Pontoppidan, Wüst & Rayce, 2021) viser, at der for aspekter af trivsel "ikke har været alvorlige konsekvenser af første nedlukning på kort sigt" (Hiani et al, 2021, s. 6). Dette gælder når man kigger samlet set på småbørnsfamilier og at analysen faktisk viste, at mødre oplevede "at være mindre presset som følge af nedlukningen" (Hiani et al, 2021, s. 6). Det er dog vigtigt at have med at VIVE ikke har haft mulighed for at undersøge de mest udsatte familier, og den effekt som nedlukningen eventuelt kan have haft på de mest udsatte familier og børnenes trivsel. Ligeledes har rapporten ikke haft mulighed for at tage højde for den enkelte families arbejdsforhold, om forældrene har været hjemsendte, børnene i daginstitution m.m. (Hiani et al, 2021, s. 6-7). VIVEs rapport er, som beskrevet, et *kortsigtet-perspektiv*, måske vi vil se et andet billede på børnenes og familiernes trivsel ud fra et mere *langsigtet perspektiv*, når det tværfaglige projekt *Stay Home* (Det Kongelige Akademi, u.å.) bliver præsenteret senere i år.

Gennem specialets analyse skabes et billede af, at den tvungne corona-ramme faktisk har givet mulighed for at stresser lidt ned, og når analysen peger på, at de voksne skal skabe rammer for børnene, som indbyder til, at børnene får mulighed for at fordybe sig og være åbne overfor deres resonans muligheder. Det er derfor også vigtigt at pointere, at der ikke er en 'how-to' i

forhold til at opleve resonans. Ligeledes siger Rosa, at vi ikke skal forsøge at forøge og vækste på resonans (Svarrer, 2017). Vi må ikke og kan ikke begynde at tænke resonans ind i en præstationsideologi, hvor målet bliver mest mulig resonans, for så mister vi vores åbenhed for at blive rørt og bevæget, og derfor også børnenes mulighed for at resonere og fremme vores og børnenes trivsel (Rosa, 2018, s. 50).

Kritik af metodevalg

I det følgende vil jeg diskutere nogle af de valg, jeg har gjort gennem udarbejdelsen af mit speciale samt frembringe kritikpunkter, jeg synes er væsentlige for gennemsigtigheden af specialet.

Respondenternes interesse

Det er vigtigt at have øje for, om det er en særlig forældregruppe/'slags' forældre, der har valgt at deltage i surveyundersøgelsen. Dette kunne være forældre, som måske netop har taget et aktivt valg om, hvad det er for en ramme, der skabes i hjemmene for børnenes trivsel. Ligeså vel som forældrenes valg eller fravalg af daginstitution har været en funderet beslutning. Hvis respondenterne til mit spørgeskema alle på forhånd har reflekteret over deres barns trivsel, og reflekteret over deres valg, da kan der være risiko for at min empiri kan pege i en særlig retning. Jeg vil dog mene, at man kan argumentere for at nogle forældres manglende svar måske kan skyldes, at trivselsspørgsmål kan have prikket til forældres dårlige samvittighed. Ud fra et accelererende samfundsperspektiv har forældrene ikke tid til, eller mulighed for at ændre på den ramme, de er med-sættere af, i forhold til deres egne børns trivsel. Eller forældre, som grundet travlhed og fyldte e-mail indbakker, slet ikke har set, at der lå et spørgeskema. Mit argument til dette vil da være, at uanset årsagen til frivilligt eller ufrivilligt ikke at have deltaget i surveyundersøgelsen netop peger ind i Roses accelerations begreb. Teknologi, som gør, at e-mails hele tiden kan 'pinge' ind, og social forandring, der får forældrene til at fravælge et spørgeskema fra en specialestuderende man alligevel ikke kender, og som man ikke ser skabe værdi for ens egen præstation og liv.

Fænomenologi som en anden mulighed for et ståsted for specialet

Jeg har, som det fremgår i mit videnskabsteoretiske afsnit, valgt en kritisk teoretisk tilgang for specialet. Hvis jeg i stedet havde valgt fænomenologi som videnskabsteoretisk tilgang for mit speciale, havde det været væsentligt at inddrage subjektet, for hvem objektet omhandler. Det ville derfor være nødvendigt med et første-persons-perspektiv, og derfor en nødvendighed at interviewe (og/eller observere) børnene, med henblik på at forstå børnenes oplevelser af trivsel (Juul, 2012). Fokus ville da rykke sig fra rammeskabernes opfattelse af deres rammernes indvirkning på børnenes trivsel, til i stedet at forstå børnenes oplevelse af egen trivsel, og hvad børnene oplever kan påvirke deres trivsel i negativ såvel som positiv retning. Dette kunne gennem analyse give en forståelse af børnene normer og værdier for trivsel.

Jeg skriver kort i mit etiske afsnit, at netop børneinterviews er fravalgt, da tidspresset for specialet ikke havde rum til at skabe respektfulde og gensidige relationer med børnene, hvortil den ønskede empiri ikke ville kunne skabes.

Børneperspektiver og børns perspektiver

Hvis der havde været tid i specialet til at skabe respektfulde og gensidige relationer mellem mig og en børnegruppe, kunne der alligevel argumenteres for, at jeg ikke ville få den fulde forståelse af det, børnene ville dele i et interview, ud fra forståelsen af et *børneperspektiv*. I Anette Boye Kochs (2013) ph.d., lægger hun sig op ad Jan Kampmann (Professor ved Center for Daginstitutionsforskning ved Roskilde Universitet) når han taler om en dobbelthed, som er væsentlig at have for øje i forhold til begrebet børneperspektiv. Kampmann ser nemlig, at “*det er den voksne (forsker), der gennem refleksion skal forsøge at fremstille noget, de ikke selv er en del af, mens barnet er en del af det og midt i det, uden at det (nødvendigvis) reflekteres af barnet*” (Kampmann, 1998, s. 8). Med inspiration af Sommer, Pramling-Samuelsson & Hundeide (2010), forstås *børneperspektivet*, som et perspektiv hvor forskeren anskuer barnet *udefra og ind*, og derigennem forsøger at forstå, hvad det vil sige at være barn i en given kontekst, her at være barn under en accelererende samfundsstruktur. I stedet for kan det blive relevant at tale om *børns perspektiver*, som Sommer et al definerer som barnets egne tanker, ord og billeder, altså et perspektiv der bevæger sig *indefra og ud* (Sommer et al, 2010). Hvis en sådan forståelse skal kunne opnås, skal forskeren da være i stand til at mødes med barnet uden sit eget børneperspektiv. Med børns perspektiver vil forskeren dog stadig, selv hvis de kan lægge deres eget børneperspektiv fra sig, altid være nødt til at foretage oversættelser og fortolkninger af børnenes handlinger, mimik og udtryk. (Kampmann, 1998).

Derfor ville jeg som forsker, selv hvis jeg lagde min egen forståelse for rammerne og børnenes trivsel, være nødt til at oversætte og tolke på det børnene udsender den pågældende dag. Samtidig ville jeg være nødt til, som Koch (2013, s. 31), at arbejde med begrebet trivsel, så det begrebsliggøres og tilpasse begrebet til barnets forståelse, derpå ville mit børneperspektiv igen skulle i spil. Derfor vil jeg kun kunne tilnærme mig børns perspektiver gennem “mit voksne *børneperspektiv*, der i sagens natur altid vil repræsentere min (voksne) subjektive objektivering af børn” (Koch, 2013, s 14).

Konklusion

Overordnet kan konkluderes, at den sociale accelerations ramme for samfundet påvirker de voksne, i en sådan grad, at de voksne oplever, at det kan have en indvirkning på småbørns trivsel.

Selv om pædagogerne og forældrene viser interesse i, at skabe god trivsel hos børnene, er der faktorer; oplevelsen af at alt kan og skal gøres, tidsmangel og nye måder at handle og forholde sig til ting på (teknologisk acceleration, acceleration af social forandring og acceleration af livstempo), der presser de rammer som voksne ufrivilligt sætter for børnene, og børnenes trivsel. Dertil ses, at accelerationskredsløbet påvirker, hvordan kommunikation og dialogen mellem de to domæner bliver flygtig. Flygtig i sådan en grad, at detaljer om barnets trivsel og velbefindende ikke bliver delt mellem de to domæner, eller i hvert fald først, når der opleves mistrivsel hos barnet. Derpå ses en samfundsramme, der forsøger at opspore mistrivsel, i stedet for en ramme der byder ind til at trivselsfremme.

Den sociale acceleration, og konkurrencestatens neoliberalistiske økonomiske sigte, påvirker pædagogerne i en sådan grad, at pædagogerne oplever at brænde ud. De føler sig fremmedgjorte overfor deres egne pædagogiske, eller mangel på samme, handlinger, ligeledes fremmedgjorte over for andre og for sig selv. Analysen peger på, at pædagoger der ikke trives i deres fag, heller ikke kan skabe rammer, der kan omfavne og fremme børnenes trivsel.

Accelerationen og konkurrencen i og af samfundet påvirker særligt forældrenes oplevelse af, hele tiden at have travlt, der er altid noget de *skal*, og fokus på, hvor man *er* får ofte mindre plads. Forældrenes 'fortravlethed' kan derfor påvirke egne og børnenes muligheder for at fordybe sig, hvilket kan have en effekt på manglende mulighed for at resonere. Rammen, som

forældrene sætter op for deres hverdags-familieliv, uden mulighed for fordybelse, og for at blive set i sin udvikling, kan påvirke børnenes egen mulighed for at fremme deres trivsel.

Til slut bliver det vigtigt at have for øje, at selv om resonans kan være en mulighed for små trivsels-åndehuller, for børnene, at de voksne ikke kan vækste på resonans. I stedet skal de voksne skabe en ramme af tid og rum, som giver børnene mulighed for at fordybe sig både alene og sammen med andre. - Hvor balancen mellem at udfordre de voksnes regler og bibeholde de gode relationer bliver mulig. Kun uden tvang, kan børnene være åbne for oplevelsen af resonans, og derigennem opleve god trivsel.

Perspektivering

En sætning man tit hører fra pædagogmunde, 'man *bliver* ikke pædagog, man *er* pædagog - i hjertet'. - Men hvad sker der når hjerterne brænder ud? Pædagogerne er på flugt fra faget, og færre vælger at søge ind på pædagogseminarierne. Hvis det fortsætter af denne vej, ender vi med daginstitutioner uden uddannede pædagoger. Måske kan man finde nogle unge pædagogmedhjælpere, som skal tjene penge til deres selv-udviklingstur mellem ungdomsuddannelse og videreuddannelse, men hvad så med børnene og deres trivsel? - Er det først når skoleparatheden ikke opnås, at politikerne træder til? For så må man jo håbe at forældrene kan styrke og støtte deres børns trivsel, for det har de jo masser af tid og overskud til, eller - Hvis forældrene, for at kunne følge med accelerationen, skal (over)præstere i alle dele af deres liv, hvor meget tid bliver der så, faktisk, tilbage til børnene? Tiden til fordybelsen sammen med børnene, uden at skulle tjekke sociale medier og emails, virker forsvindende lille, når der er så meget at nå, men ikke nok tid.

Jeg ser et tydeligt behov for at rammerne ændres, både samfundsrammen, men også rammerne i hjemmene og i daginstitutionen. Meget tyder desværre på, at det ikke kommer ændringer foreløbigt. Det ville kræve en ændring af hele mentaliteten i samfundet på verdensplan. Både forældre og pædagoger har forsøgt at råbe politikerne op omkring børnenes ve og vel, men indtil nu har det ikke haft en effekt. Måske det hele skal crashe for at kunne blive bygget op igen. Mens vi venter på en ændring, af den ene eller anden slags, risikerer vi at opleve flere børn der hellere vil citere alfabetet end at kigge andre eller sig selv i øjnene.

Referencer

- Aula, (u.å). Aula er den fælles kommunikationsplatform for medarbejdere, forældre og elever på landets folkeskoler og i dagtilbud. Lokaliseret d. 22. maj 2023: <https://aulainfo.dk>
- Bille, M. (2018, nr. 8) - Skoleparat: Sociale kompetencer er vigtigst Lokaliseret d. 10. maj 2023 på BUPL: <https://bupl.dk/boern-unge/find-artikler/forskning-skoleparat-sociale-kompetencer-er-vigtigst>
- Bille, M. (2023, 16. januar - udgivet for BUPL) https://bupl.dk/boern-unge/nyheder/svend-brinkmann-om-den-voksende-trivselskrise-giv-flere-ressourcer-til?fbclid=IwAR2O3iJxRnAlhPkMlIrnkqGOJankKTomflpTWcWakzYRWcFPU3O_VwMBBTM
- Børnekonventionen (1992). Bekendtgørelse af FN-konvention af 20. november 1989 om Barnets Rettigheder. [Børnekonventionen], BKI nr. 6 af 16/01/1992 Præambel & Kapitel 1 Artikel 3, stk 1 & 2 (1992). <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/1992/6>
- Dagtilbudsloven (2014) Bekendtgørelse af lov om dag-, fritids- og klubtilbud m.v. til børn og unge [Dagtilbudsloven], LBK nr. 1127 af 20/10/2014 Kapitel 1 § 1, (2014). <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2014/1127>
- Dagtilbudsloven (2014) Bekendtgørelse af lov om dag-, fritids- og klubtilbud m.v. til børn og unge [Dagtilbudsloven], LBK nr. 1127 af 20/10/2014 Kapitel 2 § 7, (2014). <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2014/1127>
- DCUM (2014). Trivsel. Lokaliseret d. 10. maj 2023 på DCUM: [trivsel.pdf \(dcum.dk\)](trivsel.pdf(dcum.dk))
- Det Kongelige Akademi (u.å.) Danskernes hjemmetrivsel under corona skal kortlægges. Lokaliseret 7. maj 2023: <https://kglakademi.dk/nyheder/danskernes-hjemmetrivsel-under-corona-skal-kortlaegges>
- EVA (2016) Samarbejde mellem forældre og daginstitutioner. Danmarks Evalueringsinstitut
- Giddens, A. (1991). Selvet: Ontologisk sikkerhed og eksistentiel angst I Giddens, A. *Modernitet og selvidentitet* (S. 49-87). Hans Reitzels Forlag, København

- Görlich, A., Pless, M., Katznelson, N. & Graversen, L. (2019). 11 bud på ny udsathed blandt unge I Görlich, A., Pless, M., Katznelson, N. & Graversen, L. (red.), *Ny udsathed i ungdomslivet*. (s. 17-42) Hans Reitzels Forlag, København
- Hirani, J. L., Pontoppidan, M., Wüst, M. & Rayce, S. B. (2021). Trivsel og hverdagsliv i danske småbørnsfamilier under covid-19-nedlukningen foråret 2020. VIVE – Viden til Velfærd
- Illeris, K. (2014). Læring i konkurrencestaten - problemer og alternative perspektiver. I K. Illeris (red.), *Læring i Konkurrencestaten* (s. 207-233). Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Illeris, K. (2015). *Læring* (3. udg.). Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Juul, S. (2012). Fænomenologi I S. Juul & K. B. Pedersen (red.), *Samfundsvidenskabernes videnskabsteori en indføring*. Hans Reitzels Forlag
- Kampmann, J. (1998). *Børneperspektiv og børn som informanter*. København: Børnerådet.
- Kampmann, J. (2017). Pædagogisk - kritiske og kritisk - pædagogiske traditioner I P. Ø. Andersen & T. Ellegaard (red.), *Klassisk og moderne pædagogisk teori*. 3. udgave (s. 405-420) Hans Reitzels Forlag
- Koch, A. B. (2013). Når børn trives i børnehaven - ph.d. (1 udg.) Systime.
<http://www.systime.dk/videregaende-udd/nar-born-trives-i-bornehaven.html>
- Koushede, V. (2018). *Mental sundhed til alle - ABC i teori og praksis*. SIFs Forlag
- Kristensen, C. J. (2019). Forskningsetik i samfundsvidenskaberne I C. J. Kristensen, & M. A. Hussain (red.), *Metoder i samfundsvidenskaberne* (s. 77-93). Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Kristensen, C. J. & Hussain, M. A. (2019). Samfundsvidenskabelige metoder, hvad er det? I C. J. Kristensen, & M. A. Hussain (red.), *Metoder i samfundsvidenskaberne* (s. 18). Frederiksberg: Samfundslitteratur.

- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2015). *Interview: Det kvalitative forskningsinterview som håndværk* (3. udg.) (s. 303). København: Hans Reitzels Forlag.
- Mikkelsen, M. (2016, 20. september). Professor: Uden personlig drivkraft lærer vi ingenting. *Kristeligt Dagblad*.
- Mølgaard, T. & Jensen, T. L. (2022, 21. august). Åbent brev fra over 1.000 psykologer: Der skal ske noget nu, ellers er det for sent. *Politiken*.
- Møller, J. K. (2019). Spørgeskemaet som metode til indsamling af egne data. I C. J. Kristensen, & A. M. Hussain (red.), *Metoder i samfundsvidenskaberne* (s. 209-226). Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Nørby, J. (2023, 23. maj). Syge arbejdsforhold får pædagoger til at droppe faget. *BUPL*.
- Ottosen, M.H., A.G. Andreasen, K.M. Dahl, M. Lausten & S.B. Rayce & B.B. Tagmose (2022). *Børn og unge i Danmark: Velfærd og trivsel 2022*. København: VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.
- Pedersen, O.K. (2011). Fra velfærdsstat til konkurrencestat. I K. O. Pedersen, *Konkurrencestaten* (s. 11-36). Hans Reitzels Forlag
- Pedersen, O. K. (2014). Konkurrencestaten og dens uddannelsespolitik - baggrund, intentioner og funktionsområder. I K. Illeris (red.), *Læring i konkurrencestaten* (s. 13-33). Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Petersen, A. (2016). Konkurrencestat og præstationssamfund: Nye normer og sociale regler på spil. I *Præstationssamfundet*. Hans Reitzels Forlag
- Petersen, A. (2019). Alle er potentielt udsatte I Görlich, A., Pless, M., Katznelson, N. & Graversen, L. (red.), *Ny udsathed i ungdomslivet*. (s. 79-93) Hans Reitzels Forlag, København
- Poulsen, B. (2019). Semistrukturerede interviews I C. J. Kristensen, & M. A. Hussain (red.), *Metoder i samfundsvidenskaberne* (s. 97-115). Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Rasch-Christensen, A. (2023, 19 april). Glem ikke dagtilbuddene i arbejdet for børn og unges

trivsel. Altinget [https://www.alinget.dk/boern/artikel/glem-ikke-dagtilbuddene-i-arbejdet-for-boern-og-unges-trivsel?SNSubscribed=true&ref=newsletter&refid=alinget-dk-born-normal-68&utm_campaign=Altinget%20DK%20-%20Børn&utm_content=Altinget%20DK%20-%20Børn%20\(Normal\)&utm_medium=e-mail&utm_source=nyhedsbrev](https://www.alinget.dk/boern/artikel/glem-ikke-dagtilbuddene-i-arbejdet-for-boern-og-unges-trivsel?SNSubscribed=true&ref=newsletter&refid=alinget-dk-born-normal-68&utm_campaign=Altinget%20DK%20-%20Børn&utm_content=Altinget%20DK%20-%20Børn%20(Normal)&utm_medium=e-mail&utm_source=nyhedsbrev)

Rosa, H. (2014) *Fremmedgørelse og acceleration*. Hans Reitzel Forlag

Rosa, H. (2018). Available, accessible, attainable: The mindset of growth and the resonance conception of the good life. I H. Rosa, & C. Henning, *The Good Life Beyond Growth* (s. 39-53). New York: Routledge

Rosa, H. (2021). *Resonans: En sociologi om forholdet til verden*. (1. udgave) Eksistensen.

Sointu, E. (2004). The rise of an ideal: Tracing changing discourses of wellbeing. *The Sociological Review*, 52(2), 255-274.

Sommer, D., Pramling Samuelsson, I. & Hundeide, K. (red.). (2010). *Child perspectives and children's perspectives in theory and practice*. Springer.

Sundhedsstyrelsen & Statens Institut for Folkesundhed [SST & SIF]. (2022). Danskernes Sundhed: Den Nationale Sundhedsprofil 2021.
<https://www.sst.dk/-/media/Udgivelser/2022/Sundhedsprofil/Sundhedsprofilen.pdf>

Svarrer, Luna (2017, 17. juli). Det gode liv er ikke autenticitet. Det er resonans. Atlas

Østergaard, M. (2022, 3. december). Vores børns trivsel er en ny politisk slagmark. Berlingske